

LTC
ABRIL
1973

Llibres rebuts

DE L'EDITORIAL ANAGRAMA

Ariel DORFMAN, Imaginación y violencia en América.
Viktor Sklovski, Viaje sentimental. Crónicas de la revolución rusa.

Donald Barthelme, Prácticas indecibles, actos antinaturales.
Vicente Verdú, Si Vd. no hace regalos le asesinarán.
Alexander Walker, El sacrificio del celuloide. Aspectos del sexo en el cine.

M. CONDEMINAS, Els exorcismes i Jacint Verdaguer. Barcelona 1970.

CUADERNOS ANAGRAMA:

JOLIOT CURIE / LANGEVIN / R. BECRWITH, De la ciencia académica a la ciencia crítica.

MONOD / ALTHUSSER / PIAGET, Del idealismo físico al idealismo biológico.

FOUCAULT / DELEUZE, Theatrum Philosophicum y Repetición y diferencia.

MANDEL / NICOLAUS, Debate sobre Norteamérica.

GOMEZ PIN, De usía a manía.

THERBORN, La escuela de Frankfurt.

GARCIA / BASAGLIA, ¿Psiquiatría o ideología de la locura?

Buster Keaton

Diálogos casi socráticos con Roberto Rossellini

CENTRO DE INVESTIGACIONES LITERARIAS DE LA CASA DE LAS AMERICAS? Interrogando a Lezama Lima.

R. GARCIA, Psicoanálisis y sociedad: Apuntes de freudo-marxismo.

VINCENT / MAX WEBER, La metodología de Max Weber. Fundamentos metodológicos de la sociología.

NICOLAUS, El Marx desconocido.

Proletariado y clase media en Marx.

MAGNUS ENZENSBERGER, Elementos para una teoría de los medios de comunicación.

Banderins

SALMA

Escuts, insígnies i calcomanies

Eusebi Estada, 150 - 2.^{on} - 1.^a

Telèf. 252633

PALMA DE MALLORCA

FAIXES REINA

Josep Tous Ferrer, 1 — Tel. 216033

PALMA DE MALLORCA

D'UNA MALA FOTOGRAFIA

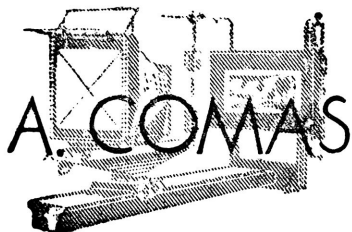
FEIM UN BON RETRAT

FOTOGRAFIA RUL·LAN

Gral. Goded, 10

Davant la Diputació — PALMA

Fotogravats

Reproducció de transparències en color
Missió, 61 interior - Tel. 213952 - Palma

MAGATZEMS SALVAT, S. A.

Colón, 2, 4 i 10

PALMA DE MALLORCA

CORREU

UN HOL·LANDÈS INTEGRAT DINS LA CULTURA CATALANA

Sr. Director:

Envïi a «Lluc» aquest poema de l'hol·landès Paul Schaeppman, que ell mateix traduí al català. Per part meua només hi he fet algun retoc. Crec que publicat a la revista quedarà prou bé i serà un cas curiós d'anostrament d'un estranger que estima Mallorca, quan hi ha tants de mallorquins que la menystenen.

LLORENÇ MOYA I GILABERT DE LA PORTELLA
(Ciutat de Mallorca)

EL REI MORT

Abandonat per tots, excepte
pels arbres i les pedres,
En Jaume caigué
somniaut, encara!, en el vast Imperi
del Sol.

Aleshores, una voladissa
de coloms blancs fou alliberada.
Al seu entorn espases de cactus
s'alçaren, encara!, en la seva defensa,
mentre les parets de pedres formaven
una falange de combat impenetrable.
També fou ferm el suport
d'ametlers, alzines i garrofers.
Arribà, a la fi, per al Rei la seva tardor:
el fill ferit, el seu exèrcit
dispersat. En Jaume mossegà
la pols de la plana daurada.

Llucmajor. Es Camp de sa Bataia!
Una ciutat de llentrisca purpúria
està en dol, encara!, pel Rei,
mentre les eixuturs hi perduren,
i hi perduren dins una calor calitjosa.
I quan En Jaume caigué,
llavors, com ara, el Puig de Randa
com una esfínx dominava el pla del Camp de la Bataia:
el Puig de Randa, fogar una vegada
d'un esperit, a la seva semblança, independent.

Una creu marca avui aquest lloc
on cap i corona foren perdudes.
A l'entorn de la tomba de la seva esperança
xiprers hi fan de sentinel·les.
¿Qui sabrà què és la victòria i què és la derrota,
fins que la terra retorni els seus morts?

PAUL SCHAEPPMAN (Hol·landa)

IMPREMTA SS. Cors - Balmes, 89 (Ciutat de Mallorca)
Dipòsit legal: P. M. 276-1958

PORTADA: Pasqua és el pas del Senyor. Ha passat el Senyor per la nostra terra? Hem passat nosaltres amb ell de la Mort a la Vida? El Senyor és la nostra pau. Hi ha pau a la nostra terra? Que la pau del Ressuscitat sigui amb tots els mallorquins, menorquins i eivissencs, amb tots els homes de bona voluntat: és la felicitació de Pasqua als nostres lectors. (Foto: Pep Reynés).

Sumari

El mal denominat «Parc» del Mar, per Pere Nicolau 2

L'ESGLÉSIA NOSTRA:

Pasqua, per Jaume Reynés i Antoni Tarabini . . . 3
Pau a la terra mallorquina, per Joan Bestard . . . 3

TEXTOS:

Els xuetes mallorquins en el primer terç del segle
XIX, per J. Mas i Vives . . . 5
Joan Rosselló de Son Fortesa, narrador (I), per
Damià Ferrà-Ponç . . . 7
Realitat i consciència del fet cultural català, per
M. A. Riera . . . 11
Costa i Llobera de prop, per Jaume Vidal . . . 14
La Delegació de Filosofia i Lletres de la Ciutat de
Mallorca: el primer nucli de la Universitat
Balear, per Jaume Corbera . . . 16
Sovint el record queda a l'asfalt, conte de Joana
Serra de Gaieta . . . 18

ESQUEIXOS:

Cinema d'ara. 1973: Continuació d'una crisi? Final
d'una història?, per Damià Huguet . . . 20
Papers d'antany:
Documents de l'avantguardisme a Mallorca, nota
introdueïdora de Damià Ferrà-Ponç i textos de
Joan Alomar, Manuel Andreu i Fontirroig, Jorge
Luis Borges, Fortunio Bonanova, Pere Càf-
faro i Jacob Sureda . . . 21

NOTICIARIS:

(I) Art: Abstracte i Pop Art a Mallorca, per «Crò-
nica de Tres» . . . 24
(II) Rosa dels Vents: De Menorca. Avui, una cosa
un poc informal, per Josep M. Quintana . . . 25
(III) Lluc per Mallorca: La religiositat mallorquina
a «Un dia maig», per Manuel Soler . . . 26
(IV) L'Església que navega a Mallorca, per Pere Lla-
brés, Ramon Ballester, Antoni Mateu, Isabel
Bagur i Domènec Mateu . . . 27

LLUC

Revista mensual. Any LIII - n.º 625, Abril 1973

Direcció i Administració: PP. MISSIONERS DELS SS. CORMS
C/. de la Pau, 3 (Ciutat de Mallorca) Tel. 21 23 56 - Apartat n.º 619

Director: GABRIEL FUSTER I MAYANS

Conseller-Delegat: JAUME REYNÉS I MATAS

Caps de Redacció: PERE LLABRÉS I MARTORELL I JOSEP M. LLOMPART DE
LA PENYA

Secretari tècnic: DAMIÀ FERRÀ-PONÇ

Administrador: GASPÀ REINÉS

Consell de Redacció: MIQUEL GAYÀ I SITJAR, GABRIEL JANER I MANILA,
ISIDOR MARÍ I MAYANS, JOAN MIRALLES I MONSER-
RAT, ISABEL MOLL I BLANES, MANUEL SOLER I PALÀ
I ANTONI TARABINI.

Subscripció: 200 ptes. anuals

Estranger: 250 ptes. anuals

Preu de l'exemplar fora de subscripció: 25 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament
l'opinió dels seus autors.

El mal denominat «Parc» del Mar

per Pere NICOLAU I BOVER

Amb motiu de la taula rodona que al voltant de Josep Lluís Sert ha organitzat el Col·legi d'Arquitectes, de bell nou ha passat a primer terme el tema del Parc del Mar.

Com ja se sap, el Parc del Mar estarà ubicat en els terrenys guanyats a la mar i separats d'ella per l'autopista de Llevant.

També sabem que s'han apuntat diverses solucions, algunes d'elles en avançat desenvolupament, amb plans i maquetes. D'altres apuntaven la possibilitat que el nostre arquitecte més internacional, Sert, treballàs en aquesta zona per a la Ciutat de Mallorca.

No obstant això, fins ara, no hem vist que s'anunciàs, ni de forma absoluta ni de diverses formes, el pas imprescindible a qualsevol solució, és a dir, el programa. No el programa del Parc del Mar, (les idees sobre allò que ha de ser el parc), sinó el programa sobre allò que ha de ser aquest nou espai que sorgeix del no-res.

Es clar que si diem això és perquè no creiem que l'única solució d'ús per aquell terreny sia un **Parc**.

D'altra banda, la Ciutat de Mallorca no va gaire sobrer de zones verdes, com ja apuntà temps enrera Manuel Ribas i Piera.

Se'ns ocorre que potser no sia adient fer un parc en aquesta zona. Per què?

En primer lloc, una zona amb usos d'esbargiment i vinculada amb la naturalesa (és a dir, la millor interpretació de **Parc**) cal que sia accessible peatonalment, o bé en cotxe. Exemples del primer cas, els terrenys amb aquelles **taques verdes** que trobam, sense la freqüència desitjada per cert,

vora els barris populosos de nou traçat i de cert **stading**. Del segon cas, podríem esmentar Bellver, els zoològics en general, el Tibidabo a Barcelona, etc... És a dir, **Parcs** de tota la ciutat (i que la signifiquen tota) on **s'hi va expressament**, generalment en cotxe, els dies o les hores de lleure.

En els terrenys del **Parc del Mar** no es dona ni un cas ni l'altre. No hi ha, efectivament, barriada populosa de cap casta que se'n pugui servir directament. (El barri de la Calatrava és un barri en declivi progressiu i que acabarà sense ús de vivenda). D'altra banda, la seva situació en el vèrtex mateix de la ciutat (és a dir, vora el casc antic) en fa un lloc poc escalent per tenir-hi accés en cotxe: per fer un paper semblant al Tibidabo, Bellver o zoològics en general. Precisament es parla de fer-hi un **parking** que resolgui un poc la manca d'aparcament a l'interior de la ciutat. Només faltaria, doncs, crear-hi un centre d'atracció motoritzada!

Seria diferent si estigués situat a la perifèria, qüestió que d'altra banda apareix estudiada en el Pla Ribas Piera, a la Serra de Na Burguesa, si no estic mal informat. És a dir, que el **Parc del Mar** no complirà probablement la seva funció de parc, ni com a zona verda d'esbargiment de barri, ni molt menys de la ciutat (que d'altra banda disposa d'abundants llocs naturals d'esbargiment a escassos quilòmetres del centre). Què fer, doncs, amb els terrenys del Parc del Mar? Quin ús podem donar-li?

Per això cal admetre, sincerament, que aquest espai és la conseqüència d'una actuació urbanística necessària, però desagradable o almenys

d'una **agradabilitat** diferent de la dels que s'agraden de la Catedral i les murades. Ens referim a l'autopista. Però està feta. Després del pecat ve la culpa i per reparar-ho la penitència. La penitència és, en aquest cas, fer un **Parc**. Breu: cal reparar el fet que s'hagi separat la mar de les murades a força d'arbres. La intenció és, sens dubte, bona però certament ambigua. És bona perquè l'espai guanyat a la mar no s'utilitzarà amb finalitats especulatives. És ambigua perquè crea un parc ornamental, decoratiu, sense ús i, per descomptat, de categoria inferior a la que tenia la mar. Es crearà una zona d'arbredes **verda**, però sense ús. És a dir, es crea un **coïsiol**. Creiem que no es tracta de criticar un o altre **coïsiol**, o si cal que sia de ceràmica o de plàstic. Creiem, en canvi, que no s'hauria de neutralitzar aquest espai reduint-lo a un **coïsiol**.

I plantejam una pregunta: Què fer amb un espai **beneït** que ens ha nascut? Quin ús donar a uns terrenys ofegats entre signes contraposats com són la Catedral i l'autopista vora una mar invisible des del **Parc**? Creiem que la resposta exigeix propostes estudiades, programes formulats a partir de l'estudi sociològic i de l'anàlisi formal dels signes que existeixen a la zona. Per això insistim en no dilucidar si és millor la maqueta de l'Ajuntament que el possible projecte de Sert: volem promoure idees prèvies al voltant de l'ús dels terrenys guanyats a la mar, i per part nostra no creiem en un **Parc** en aquesta zona. Si el que hem dit és cert, la solució és un concurs d'idees que donin una base de partença al projecte posterior.

Pau a la terra mallorquina

L'ESGLÉSIA NOSTRA

per Joan BESTARD I COMAS

(Dibuix de RAMON CAVALLER)

PASQUA

Plat hebreu per a la celebració pasqual. Ancona, 1616.
(Museu de Lluc)

L'illa es «desaïlla». Malgrat que alguns la seguesquin promocionant com el paradís en calma, la copinya desclosa al Mediterrani.

El món ja no es divideix en Mallorca i fora, gràcies a Déu. Per a comprovar-ho, n'hi haurà prou en repassar els darrers diaris.

A nivell internacional, mirau per on hem estat una de les províncies espanyoles més afectades per dos esdeveniments:

1.º La devaluació del dòlar que repercutirà a la nostra hostaleria (disminució del turisme barat, com també en els baixos sous dels seus empleats) i les nostres exportacions de pell i calçat («Diario de Mallorca», 14, 15, 16, 17, 18, 23, 24 - 2 - 73).

2.º El terratrèmol de Managua, les ones sísmiques del qual ens han arribat part damunt la mar, en la polèmica que ha acompanyat els nins acollits per algunes famílies mallorquines (D. M. 7-3-73. Vegeu-ne igualment una nota crítica a una altra secció d'aquesta revista).

Petit ressò a la nostra illa de la recent crònica espanyola:

1.º El col·legi d'advocats de Catalunya i Balears se solidaritza amb el de Madrid (Des. 1972).

2.º Baix rendiment o intent de vaga d'alguns mestres i professors (D. M. 8-2-73).

3.º Les nostres Facultats universitàries tancades degut sobretot al desordre barceloní (D. M. 18-2-73).

És una lectura dels diaris que podreu continuar vosaltres mateixos. La suggerim des d'aquesta secció de L'ESGLÉSIA NOSTRA.

—Perquè volem aprofitar tot el que ens faci sortir del nostre entotsolament autosuficient i egoista. PASQUA ens empeny a passar el mar blau cap a tot el món. A desplegar les veles vers un horitzó més ample.

—Perquè creim que el nostre baptisme en la llibertat de Crist ens compromet en la tasca d'edificar la pau a la terra mallorquina. PASQUA és la festa de la llibertat i de la justícia, fonaments indispensables de la pau.

J. Reinés i A. Tarabini

El líder carismàtic té una força d'atracció gairebé irresistible. Quan parla, convenç perquè la seva vida concorda plenament amb les seves paraules. El líder carismàtic no imposa els seus criteris per la força i, amb tot, el seu criteri pesa molt. El líder carismàtic posseeix autoritat sense que es vegi obligat a actuar amb autoritarisme. Convenç, sense que pretengui convèncer.

El líder funcional atreu pel seu saber. El líder dictatorial imposa la seva força, perquè és l'únic de què disposa. El líder carismàtic, en canvi, atreu pel seu magnetisme especial que dimana de la seva rica personalitat.

Joan XXIII no fou un líder funcional ni molt menys un líder dictatorial. El Papa Joan va ser un autèntic líder carismàtic. Fou un home de Déu que sempre estigué a prop dels altres homes. No va conèixer fronteres geogràfiques ni ideològiques. I arribà al cor de molts homes perquè parlava el llenguatge de la bondat i de la senzillesa. Joan XXIII va ser una figura evangèlica entranyable, que difícilment podran oblidar les persones d'un esperit obert i sincer. Amb el seu pontificat comença a l'Església un nou estil de pensar i d'actuar, alhora que s'obre una època de profunda renovació que, desgraciadament, no ha avançat al ritme que era de desitjar.

UNA CARTA A TOTS ELS HOMES

Aquest mes d'abril, dia 11, es compleix el desè aniversari d'una de les principals encíclics de Joan XXIII: la «Pacem in terris». És un document socio-polític sense precedents en la història de l'Església, perquè no s'adreça solament als feels sinó a tots els homes de bona voluntat. La «Pacem in terris» és una carta oberta al món, a un món ample i variat que ha entrat per un camí ràpid i profund de transformació. Aquesta encíclica, escrita amb un estil àgil i modern,

és el principi d'un diàleg amb tots els homes sincers i justs de la terra per a assolir una societat més humana, on sigui possible la pau autèntica.

El tema de la pau és el tema central d'aquesta encíclica. Hom podria dir que és un document monogràfic sobre la pau, com la «Populorum progressio» de Pau VI ho és sobre el desenvolupament.

LA PAU: UNA META DIFÍCIL

La visió de la pau que ens presenta Joan XXIII en la seva encíclica és una visió madura, dinàmica o compromesa. La pau de què ens parla el Papa és una pau sòlida, afirmada sobre la justícia, la veritat, l'amor i la llibertat. No és, per tant, la pau un punt fàcil i folklòric de partida, sinó una meta difícil, que exigeix esforç per a ser conquerida.

Podríem sintetitzar el pensament clau de la «Pacem in terris» —que és com el leit motiv de l'encíclica— amb aquestes paraules: la pau entre els homes i entre els pobles de la terra **EXIGEIX** la veritat com a fonament, la justícia com a regla, l'amor com a motor i la llibertat com a clima.

Solament una pau fonamentada en la veritat, reglada per la justícia, motivada per l'amor i ambientada en la llibertat, és una pau autèntica. Les altres paus són falses, perquè són camuflaments, perquè serveixen de tapadora a situacions injustes, nascudes de l'egoisme.

NO HI HA PAU SENSE JUSTÍCIA

N'hi ha poques de paraules, tan confuses i ambigües, com el mot **pau**. Vertaderament resulta desconcertant propugnar la pau des d'una situació injusta de privilegi. N'hi ha alguns que s'arradossen darrera aquest mot per no perdre el seu recer còmode de domini i de poder. Hi ha qui es refugia en aquesta paraula màgica **pau** per a seguir alimentant el seu egoisme davall la capa de la decència. Pau, doncs, ve a ser una paraula terriblement gastada, perquè el seu significat genuí ha sigut adulterat una i altra vegada per esmorteir situacions de mentida i d'injustícia.

La pau, sense una base sòlida de justícia, és un mot buit que s'enfonsa progressivament en el desprestigi perquè inclou una mentida.

¿Què en pensarà la gent que sofreix condicions socio-econòmiques inhumanes dels discursos d'algunes persones —a qui no manca res— que piquen continuament damunt la paraula **pau**? Sens dubte, per als qui pateixen l'opressió de part dels qui desitgen amb tanta força la **pau**, aquesta paraula deu portar a dins una sarcàstica ironia, la ironia de qui pretèn revestir amb una disfressa de tranquil·litat una explosiva situació de violència institucionalitzada.

La pau, segons Joan XXIII, no s'oposa només a la guerra. L'absència de guerra és la més raquítica definició de la pau. L'autèntica pau s'oposa a tota forma de mentida, d'injustícia, d'odi i d'esclavatge. Arribar a la meta de la pau suposa haver emprès el camí de la justícia, i el camí de la justícia és el camí del respecte als drets fonamentals de la persona humana.

Parlar de pau, sense haver-nos esforçat per crear abans unes condicions socio-econòmic-polítiques justes, on pugui desenrotllar-se plenament la personalitat humana de tots els ciutadans, és una utopia, és com voler començar la casa per la teulada.

Mentre uns homes siguin víctimes d'altres homes; mentre unes persones acaramulin riqueses i altres, malgrat el seu esforç i el seu treball, no aconsegueixin fruit d'una vida humanament digna, hi podrà haver un orde imposit des de dalt i resignació suportada des de baix, però no pau autèntica, perquè la pau només pot ésser fruit de la justícia.

PAU A MALLORCA???

Després d'haver analitzat el concepte de pau, que ens ofereix l'encíclica commemorada de Joan XXIII, voldria projectar-lo ara sobre la realitat social de la Mallorca d'avui. Em pregunto:

1.—¿Hem creat a la nostra Illa les condicions socio-econòmic-polítiques necessàries per poder tenir pau?

2.—¿Són respectats els drets humans fonamentals dels ciutadans mallorquins, nadius o immigrants?

3.—La tranquil·litat que gaudim a Mallorca ¿és la pau autèntica o solament un quietisme plàcid, típic de gent satisfeta que camina al ritme que li marca una societat de consum, despreocupada i buida?

4.—El nostre relatiu benestar econòmic ¿ens ha vonvertit en uns panxes contents, endurint-nos en l'egoisme i en un materialisme gruixat, d'horitzonts estrets, interessat només per la pesseta?

I AQUELL BENEIT
QUE EM DEIA QUE
EL PAISATGE ES
PATRIMONI DE TOT HOM...

R. Cavallero

5.—En aquests darrers anys l'expansió econòmica de Mallorca ha obtingut un nivell considerable. ¿Podem dir el mateix del progrés humà, social i cultural dels nostres habitants? O p'entura som uns gegants en doblers, i uns pigmeus en inquietuds culturals i cíviques?

6.—¿A quant puja el cost humà i cultural del boom econòmic que Mallorca ha experimentat amb el turisme?

7.—Els immigrants ¿es troben entre nosaltres econòmicament i culturalment marginats? Ells, que amb el seu treball dur són coartifexs de la nostra expansió econòmica ¿en quin grau participen dels beneficis d'aquesta nova riquesa?

Si volem que la pau sigui una realitat a la terra mallorquina, respectem els drets humans fonamentals de tots els nostres conciutadans i treballem per la justícia, o —dit en un llenguatge més realista i compromès— lluitem contra la injustícia, és a dir, contra la violència institucionalitzada, que és realment la que fa impossible tota convivència pacífica.

Joan BESTARD

Els xuetes mallorquins en el primer terç del segle XIX

per Joan MAS I VIVES

El tema dels descendents dels jueus conversos a Mallorca —els xuetes— és, potser, un dels que més interès ha despertat a la historiografia, tant de l'illa com de fora d'ella. El fet que, en els nostres dies, encara ens podem passejar per un carrer de Ciutat, l'Argenteria, mirant de coa d'ull els rètols de les nombroses joieries i murmurant de llurs habitants és quelcom insòlit i que demana una explicació. Molts són els llibres que han pretès donar-nos-la. Així i tot, la documentació existent sobre el tema és tan abrumadora que creiem que, per assolir una obra mínimament exhaustiva, encara s'hauran de fer moltes provatures. Fins ara aquestes obres o bé s'han limitat a aspectes molt concrets i parcials del problema —Braunstein, Selke—, o bé han preferit un caire de divulgació o reivindicació —Tarongí, Fortesa— el qual, sovint, les allunya d'un rigorós esperit científic. En aquest article volem donar a conèixer alguns fets pertanyents a l'evolució d'aquest «gheto», per tal d'aportar o precisar dades per al seu estudi.

I. LA QÜESTIÓ DELS SAMBENETS:

Sabut és que en els processos de la Inquisició, aquesta, una vegada acabats els **autos de fe**, feia pintar els reus vestits amb els «sambenets» que prèviament els havia fet portar. A Mallorca, aquests retrats arribaren a tenir una importància insospitada. En el llibre de Fortesa, la renovació parcial de 1699 (no 1693, com diu ell) és una de les bases fonamentals alhora d'explicar la persistència del fet diferencial (Fortsa, p. 14-16). Massot, després de llegir el llibre de Braunstein, molt més rigorós que el de Fortesa, posa en dubte aquesta importància (Massot, p. 151). ¿A qui donar la raó? No creiem que el fet de reproduir tots els sambenets, des dels primers processos de la Inquisició, en lloc de reproduir tan sols els de 1675

a 1693, haguera impedit la segregació. Reconeixem que aquests sambenets, els reproduïts i penjats al claustre de Sant Domènec, adquiriren un autèntic valor de símbol; ens sembla evident la infàmia que representava veure el propi llinatge sota un d'aquells retrats. Ara bé, de no existir aquest símbol, no se n'hauria trobat un altre?

Sigui com sigui, pot ésser interessant donar compte de les darreres passes i de la desaparició definitiva d'aquests sambenets:

Tarongí (p. 257) diu que «Los sambenitos o retratos que cubrían dos lados del claustro de Santo Domingo, y que por decoro habían sido quitados en 1812, y por venganza repuestos en 1814, fueron destruidos en 1820». Això no és completament cert. La primera despenjada no data de 1812, sinó exactament del 17 d'abril de 1813, dissabte sant, a les onze de la nit. Varen ésser llevats per ordre de les Corts, com a conseqüència de la supressió del Sant Ofici (Llabrés, I, p. 389). Ara volíem donar a conèixer un petit incident que es va produir aleshores, i del qual se'n fan ressò tant les miscel·lànies Pasqual (I, 333-334) com Vilafranca (XI, 559-560). Segons sembla, «Hubo cierto sujeto que puso un artículo comunicado en el «Periódico Balear», criticando a los PP. Dominicos porque no habían quitado las telarañas de la pared, donde pendían dichos retratos, y en su lugar haber colocado otros de santos», (Vilafranca, XI, 559). Nosaltres no hem sabut trobar aquest article. El «Diario Balear», que sembla esmentar el P. Vilafranca, no va sortir fins el primer de novembre de 1814. D'altra banda és quasi impossible trobar, dins el món catòlic dels diaris de començament de segle XIX, allò que cerquem. De totes maneres, solenta aquesta deficiència la resposta que un notari, Gabriel Nadal, féu a aquest article. Són aquestes dècimes ferotges que transcrivim del mateix Vilafranca (XI, p. 559-560):

I

Sempre será de Moixines
s'article comunicat
d'es frares no haver llevat
es claus ni ses teranyines,
perquè això són ses ruïnes
de a on estaven pendants
gran part d'es seus ascendents,
així serà excusar gasto
per penjar en es mateix claustro
altres tants de los vivents.

II

A on estaven jueus,
judios judaitzants,
no és digne posar-hi sants,
mentres no sien dels seus
amb uns lletreros molt breus
midats a punt de compàs
perquè es càrrec el me fas:
que si no los espargeixen
per posar-hi es qui no mereixen
tot el claustro no és capaç.

III

Un gran cuidado sostenen
d'es frares si esteranyinen,
essent així que no afinen
ses que dins casa seva tenen,
ni ses xinxes que mantenen
i sols no senten s'olor
al pas que fa un fetor
més pudent que unes secretes,
i és que casa de xuïetes
és tot un niu de brutor.

IV

Caseva és una brutesa,
lo més net són ses secretes
i és que tots es xuïetes
són bruts per naturalesa,
lo que los sobra és vilesa
en tractar i contractar
i convendria exterminar
aquesta casta borrera
o dur-los tots a Cabrera
que ha de menester poblar.

V

Això és gent molt cuidadosa
quí de tan enfora afinen
es frares si esteranyinen
per cosa maliciosa
essent ells gent asquerosa
quí poden com es puputs,
i en es convent són vinguts
a veure es frares que fan
primer no repararan
que són un ato (sic) de bruts?

VI

Això és gent sense vergonya
i d'un estirpe maldito
fan gala del sanbenito
i ara treuen sa ponsonya
per ara que es graten sa ronya
heredada de sos pares,
i no es posen amb sos frares
si han esteranyinat
lo que es seus han embrutat
amb ses seves males cares.

Al P. Brotat

Vostè qui té ses mans netes
i ha tants anys és sagristà
[d']es paratge d'es xuietes
ja comprarà graneretes
es dissabte en es mercat,
encara que ben pensat
aquest paper qui poc costa
podrà servir de resposta
a l'article comunicat.

Nota.

Ara ja sabem s'autor
qui en es diari ha posat
s'article comunicat:
i es diu Tomàs Aguiló,
quí té part en es fogó
de sa costa d'es castell,
en tant que sa seva pell
fa olor de socorrim
de com feien es saïm
de son avi tal com ell.

L'expressivitat d'aquestes dècimes no ha de menester major comentari. Per resaltar la relativa importància d'aquesta petita polèmica, el que podem fer és donar compte dels seus protagonistes. El Tomàs Aguiló esmentat en les dècimes, és Tomàs Aguiló i Cortès (1775-1856), fill d'un altre Tomàs Aguiló, el qual es va presentar a la cort de Carles III l'any 1773, amb altres cinc diputats xuetes, demanant que el Rei els declaràs iguals als altres mallorquins. És un dels escriptors més importants de la pre-renaixença mallorquina; la seva obra més coneguda, **Rodaia de Rondaies**, assolí quatre reedicions en el segle XIX (1815, 1817, 1837 i 1881). Era oncle de Marian Aguiló i Fuster (1825-1897), el patriarca de les nostres lletres; i pare de Tomàs Aguiló i Fortesa (1812-1884), el primer dels grans renaixentistes mallorquins.

Per altra banda, l'autor de les dèci-

mes és Gabriel Nadal i Huguet (1747-1829). Segons ens diu Bover, un felanitxer que havia cursat filosofia i teologia amb els jesuïtes. Notari a partir de 1791 i, després, escriptur de la Inquisició. El fet que tot un notari s'enfurís contra un xueto tan notable com don Tomàs, i arribàs a insults tan degradants i directes com els de les dècimes, pot donar una idea de l'estat d'aversió que devia regnar aleshores.

Després serà el mateix Nadal qui ens assabentarà que l'any 1814, per ordre del rei i del Papa, es tornen penjar els retrats dels «chuetas y herejes» (Llabrés, I, 463), com a conseqüència de la restauració de la Inquisició. Desaparegueren, ara ja definitivament l'any 1820. Vegeu el sarcasme amb què Gabriel Nadal comenta aquesta darrera i definitiva despenjada: «en 1820, jurada por el rey Fernando VII la Constitución en 9 de marzo y quitada otra vez la Inquisición, los mismos chuetas descolgaron dichos sanbenitos y los quemaron dentro del huerto de Santo Domingo y resultó haber quemado (a los chuetas) dos veces, una en vida en persona y otra en muerte, en estatua o retrato» (Llabrés, I, 461-462).

En aquest estat de coses, no ens estranyí que es produïssin els horribles saqueigs de l'Argenteria de 1809 i 1823.

II. EL PROBLEMA VIST DES DE L'AJUNTAMENT:

A nivell de massa opressora i individu oprimit, el problema dels xuetes és, potser, explicable. Ara bé, el que ens sembla incompreensible és que l'Ajuntament de Ciutat, l'estament oficial més representatiu, després de més d'un segle del darrer processament, encara acceptàs la «preocupació» com quelcom que no era convenient d'afrontar.

A nivell oficial la qüestió semblava resolta amb les famoses cèdules de Carles III de 1782, 1785 i 1788. A **grosso modo**, la primera autoritza els xuetes a viure allà on vulguin, prohibint tot insult i menyspreu per part dels altres habitants de la nació. La segona els declara aptes pels servicis de l'exèrcit i armada reial, així com per qualsevol altre ofici de l'estat. Finalment, la tercera els reconeix idonis per exercir les arts, oficis i pagesia (Fortesa, p. 47).

Era la proclamació de la igualtat. Ara bé, sembla que a Ciutat aquestes pragmàtiques no es respectaren (Tarongí, 254). A l'arxiu municipal de Ciutat de Mallorca, hem trobat un document titulat **Estirpe hebrea. Informe al Real Acuerdo sobre el concepto que se merece y demás que resulta de los documentos del Ayuntamiento** (liligall 894, exp. 6747). Està datat a 1826 (no l'esmenten ni Tarongí ni Fortesa) i demostra que, en aquell any, les pragmàtiques de Carles III eren, encara, inoperants.

Aquest informe es du a terme com a conseqüència del cas de Bernat Aguiló i Fortesa, que citen, molt de passada, Tarongí (p. 265) i Llabrés (II, 219). El dit Bernat Aguiló prev., el dia 27 de juny de 1825, va esser, per causa del seu llinatge, desposseït d'un benefici de la Seu, otorgat per Ferran VII el 10 de maig del mateix any. Bernat Aguiló es va queixar a la Reial Audiència i aquesta va demanar a l'Ajuntament que informàs a la llum dels documents de l'arxiu.

L'informe descriu les cèdules de Carles III (erradament les atribueix a Carles IV), i, en un fullet, reproduïx la segona. Fins aquí tot és normal; però, després, incompreensiblement, presenta un document totalment oposat a aquestes cèdules: es tracta d'un manifest que «la Ciudad y el Ca-

Tomàs Aguiló i Cortès (1775-1856)

bildo Eclesiástico y la Universidad de la Ciudad de Palma» enviaren a Carles III precisament per tal d'impedir que otorgàs la igualtat que els diputats xuetes demanaven (Vegeu la descripció a Fortesa, p. 44-47). Es curiós comprovar que, si bé abans s'havia limitat a descriure secament les cèdules, ara, tot parlant d'aquest manifest, es desfà en elogis. Atribueix a la Ciutat i a la Universitat, «unidos en un solo espíritu de defensa de su honor y de lo más sagrado de sus inmunidades», els més alts ideals; afegix que el manifest dóna «una idea luminosa de lo que hay sobre el particular» i, finalment, fa la paràfrasi de les seves màximes i afirma que cal deixar passar el temps i que no s'ha de permetre que «los individuos de la Calle entren por ahora en el Coro ni en otros destinos de la Iglesia y de la Sociedad, pues que han estado reputados siempre en esta Isla por un

cuerpo separado, constituído dentro de su misma República.» La conclusió de l'informe de 1826 sobre aquest manifest —totalment desfasat i, sobretot, teòricament inutilitzat per Carles III— és d'allò més depriment: «las antigüedades, el fondo de historia, y noticias que contiene aquel impreso le hacen bajo todos conceptos recomendable». És a dir que l'Ajuntament, en comptes de fer-se ressò de les ordenances reials, el que fa és recollir l'opinió d'abans aquestes ordenances, i reconèixer unes estructures i opinions contra les quals precisament s'havien aixecat aquelles.

Creiem que aquest fet pot il·lustrar com cap l'estat de la qüestió des del punt de vista dels estaments oficials de l'illa.

BIBLIOGRAFIA ESMENTADA I ABREVIATURES:

- Braunstein: BRAUNSTEIN, B.: *The chuetas of Majorca. Conversos and the Inquisition of Majorica*, Columbia University, Oriental Series, vol. XXVIII, New York, 1936.
- Bover: BOVER, J. M.: *Biblioteca de escritores baleares*, Ciutat de Mallorca, 1868, 2 vols.
- Fortesa: FORTEZA, M.: *Els descendents dels jueus conversos de Mallorca. Quatre mots de la veritat*, 3.ª edició, Ciutat de Mallorca (Ed. Moll, Raixa, 79), 1972.
- Llabrés: LLABRES I BERNAL, J.: *Noticias y relaciones históricas de Mallorca del siglo XIX*, Ciutat de Mallorca, vol. I, 1958; 4 vols fins avui.
- Massot: MASSOT I MUNTANER, J.: *Els mallorquins i la llengua autòctona* Barcelona (Curial), 1972.
- Pasqual: *Miscel·lànies Pasqual*, 20 vols. manuscrits. Arxiu històric de Mallorca.
- Selke: SELKE, A.: *Los chuetas y la Inquisición*, Madrid (Taurus), 1972.
- Tarongí: TARONGI, J.: *Algo sobre el estado religioso y social de la isla de Mallorca*, Ciutat de Mallorca (Tip. P. J. Gelabert) 1877.
- Vilafranca: *Misceláneas históricas baleáricas recopiladas de varios Mss. e impresas por Fr. Luis Vilafranca*. 12 vols. manuscrits. El vol XI és a la biblioteca municipal. La resta a la biblioteca del marquès de Vivot. Hem modernitzat mínimament l'ortografia en la transcripció de les dècimes.

Joan MAS I VIVES

Joan Rosselló de Son Fortesa, narrador

(I)

per Damià FERRÀ-PONÇ

Juan Rosselló

Autògraf de J. Rosselló, 1865.

I.—RECORDS

Una part de l'obra en prosa de Joan Rosselló de Son Fortesa són, en realitat, materials biogràfics. Són records personals —d'infantesa sobretot— sovint mancats d'autonomia estètica. Rosselló hi evoca amb posat enyoradís els seus anys primers transcorreguts a la possessió pairal de Son Fortesa d'Alaró. Són les recordances al voltant del casal, de les gents pageses que hi treballen. Són més apunts autobiogràfics que veritables quadres costumistes. Aquestes prosas, no gaire reeixides, semblen trobar-se en un estadi de preelaboració per a futurs quadres o narracions.

A vegades, al costat de l'evocació d'infantesa apareix un record que —a través d'un lloc o d'un esdeveniment— configura un procés de destrucció temporal. La immobilitat de l'objecte descrit contrasta amb la labor d'esmicolament va realitzant-hi. Per Rosselló la literatura no té una funció de mostrar, de descriure una realitat sinó retrobar a través del mot una realitat esvaïda pel temps fugisser. No és un art d'inventaris, sinó una recerca elegíaca d'un món irremeiablement perdut.

II.—FOLKLORE

La infantesa de Rosselló transcorre en contacte amb el món camperol a les terres de Son Fortesa. Les rondalles, llegendes, glosats i supersticions dels pagesos de la possessió configuren la seva sensibilitat infantil. Quan la literatura esdevengui instrument per a retrobar aquesta realitat perdu-

da dels anys primers, els elements folklòrics seran part important— i a vegades ben reeixida— de la seva obra. Dins els materials d'origen folklòric que Rosselló recull i reelabora lliurement podem distingir dos gèneres ben delimitats. En primer lloc unes narracions de caire popular i, d'altra banda, un aplec de llegendes de caire refinat i esteticista.

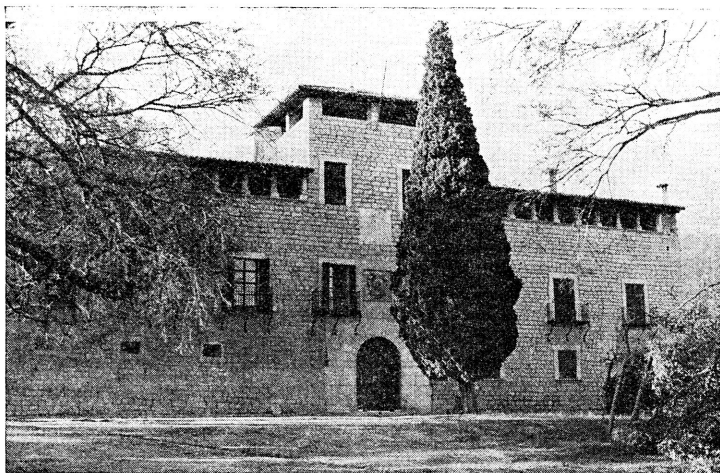
Les narracions popularistes són rondalles, contarelles i supersticions recollides dels pagesos de Son Fortesa o d'altres llocs d'Alaró. El llenguatge mostra una voluntat clara d'acostament a la parla dialectal dels camperols, tant lèxicament com en la morfologia. Es un intent de reproduir un llenguatge planer i col·loquial, deixant una mica de banda la llengua literària però sense caure dins una prosa barroera. El ritme narratiu intenta enmotllar-se a les peculiaritats de la narració oral. L'aire impressionista, fragmentari que caracteritza bona part de les restants narracions de Rosselló es substitueix aquí per una progressió lineal de l'acció. No massa reeixides, aquestes narracions populars de Rosselló ens adonen dels seus lligams amb la cultura tradicional de Mallorca.

Les llegendes són narracions fantàstiques o poètiques, molt allunyades dels contes populars per una densa càrrega esteticista que voreja a vegades el preciosisme. Però Rosselló arrela aquest món de fantasia en una realitat mitjançant la inserció en una època històrica ben concreta i caracteritzada. Gairebé totes aquestes

llegendes —aparentment pertanyents a un folklore llegendari i poètic— són pura invenció de l'escriptor. Recordem l'exemple de la llegenda *Cohanegra*. Aquest avenc, situat dins la finca de Son Pou que fins al 1892 va pertànyer a la família materna de l'escriptor —els Crespi de Santa Maria— centra el relat poètic aparegut a les pàgines de «La Roqueta» (14-IV-1900). Poc temps després, Joan Rosselló organitzà una excursió a l'avenc, que visità el 25 de juny de 1900 juntament amb Joan Alcover, Miquel Costa i Antoni M. Alcover. Més endavant, Llorenç Riber alabà a Rosselló la força poètica de *Cohanegra* i li preguntà: *Realitat o fantasia?* Contestà Rosselló: *Pura fantasia*. I Riber afegí: *Doncs, bella fantasia*.

L'anècdota és significativa. Rosselló treballa acuradament cercant delicats efectes estètics, creant una atmosfera poètica molt acostada als corrents modernistes. No oblidem que a les pàgines modernistes de «Joven-tut» (n.º 31, 1900) fou on aparegué *Cohanegra*, prova de com el Modernisme del Principat valorava Rosselló com a escriptor inserit dins aquest corrent. Rosselló, però, no es perd dins intemporalitats fantàstiques i procura arrelar el misteri en un temps i en un espai concrets. Així amb una història medieval del poble nadiu a *Penyaflor* o amb una transposició de la situació política internacional de l'època a *L'ocell groc*.

Amb una prosa acurada i una càrrega poètica densa i pregon, formen aquestes llegendes una de les parts més vàlides de l'obra de Joan Rosselló. Alhora fan d'ell un autor allunyat ja del concepte d'art elaborat pel naturalisme francès, que —molt rebaixat de to i d'ambicions— seguia arrossegant un costumisme rural dins les lletres catalanes. Rosselló a la seva novel·la rural —la primera en català a Mallorca— *En Rupit*, i a altres narracions podrà semblar encara un escriptor rural. No oblidem però que els contactes amb els corrents modernistes marquen decisivament la seva labor, creuer entre un ruralisme

Casal de Son Torrella (Santa Maria del Camí) on es situa el quadret costumista de Joan Rosselló Les trescolades de Son Torrella, inclòs al llibre *Manyoc de fruita mallorquina* (1903). (Foto: JOAN SOLER)

endarrerit i l'efervescència modernista. Dins el seu vessant esteticista i d'un preciosisme exhuberant —les llegendes— tradueix Rosselló la influència incontestable de les obres de Gabriele D'Annunzio.

III.—QUADRES

Rosselló és un escriptor adinàmic que tendeix sempre a donar-nos una *descripció* —no una *acció*— d'uns esdeveniments, d'uns llocs, d'uns personatges. Tendeix al quadre estàtic. Això val fins i tot per les seves narracions i per la temptativa de novel·la *En Rupit*. L'escriptor *veu* la realitat i la descriu, en comptes de crear-la i donar-li un dinamisme. El quadre elaborat per la forma menor del realisme que és el costumisme, és l'element essencial de l'arquitectura —sovint molt acurada— de les obres de Rosselló. A més, l'escriptor estableix una analogia substancial entre *Home* i *Natura*, determina que l'estructura narrativa —petits quadrets de de caire impressionista— sia de veritat una acció duplicada o dues accions paral·leles: a cada acció dels personatges correspondrà en contrapunt constant un moviment de la Natura. A la fi, el paral·lelisme es fon en una totalitat gairebé panteística impregnada d'elegia.

Rosselló és un treballador acu-

rat que sap integrar de forma harmònica elements molt heterogenis dins les seves narracions. Aquestes no seran ja, com en el vell costumisme, un desenvolupament lineal d'una acció conductora central, sinó que esdevenen una composició de breus fragments aparentment deslligats que el lector, com si contemplàs un quadre impressionista, va confeigint i estructurant en una totalitat harmònica. Amb aquesta participació activa del lector en una construcció de la realitat trobam un dels trets que fan de l'obra de Rosselló un producte modern, apte per a una lectura actual.

L'intel·lectualisme, l'abstracció són formes alienes al pensament estètic de Joan Rosselló. Ell reflecteix gairebé sempre fets observats, sentits i viscuts o bé arrela i dóna un aire real a les seves llegendes fantàstiques. Ens descriu la realitat observada de forma directa, sensorial, defugint abstraccions. Hi ha dins tota l'obra de Rosselló una presència constant de la realitat física, heretatge en bona part de la literatura d'inventaris que fou el Naturalisme. L'adjectivació de les seves proses és un joc dels sentits. Dins aquesta visió són els valors cromàtics els que tenen un paper essencial. El sensorialisme descriptiu de Joan Rosselló va donant realitat a la *presència* al fet físic de terres i homes.

Els quadres de Rosselló —molt acostats en part al vell costumisme en contraposició a les formes modernistes de les llegendes— ens descriuen els paisatges, les festes, els costums i els treballs de la terra, del món camperol que volta l'escriptor. Sorgeixen —com la seva obra tota— d'un desig de retrobament i de reviuir el món de l'enyorada infantesa. Aquesta elegia l'aboca a una visió idealitzada de la ruralia: dins un món de treballs i esforços per arrancar els fruits a la terra, transcorre l'existència feliç dels camperols. Cap denúncia, cap rebel·lió contra les injustes estructures socials del món rural no enterbolirà l'enyorança. I és que els paradisos perduts, i la seva elegia, no són el lloc més escaient per una crítica lúcida i desmitificadora.

Al llarg de tota l'obra de Rosselló el món rural se'ns presenta no com simple realitat geogràfica intercanviable, no com un lloc sinó com un cosmos: un univers clos, autònom, amb una dinàmica estructurada sobre ell mateix i on cada una de les parts —terres i homes— agafen la seva significació pregonant tan sols en relació al conjunt, a la totalitat. Estretament lligat a la terra per un treball constant, impregnat del ritme temporal peculiar del món camperol —les estacions juguen un paper decisiu dins les narracions de Rosselló com a *tempo* rector de les accions dels pàgans— el terrassà esdevé un tot únic i indeslligable amb les terres. *L'Home* es subordina al devenir de la *Natura* i aquesta —atravesada per un vitalisme atropomòrfic— es transforma en un ésser vivent. Ja no és la *Natura* immòbil dels naturalistes. En el moment que Joan Rosselló escriu les seves proses una filosofia vitalista, idealista i irracionalista, arracona per tot Europa el caducat materialisme positivista. El Modernisme és una forma —essencialment literària— de la filosofia de la vida. Per a Rosselló la tafona, les tempestes, els paisatges... són éssers vivents. Un sentit de totalitat còsmica, un

sentiment fosc i telúric impregna les visions de l'escriptor.

La *Natura* —una força estranya, totpoderosa— que manifesta el seu dinamisme a través dels cíclics canvis estacionals, però al fons inalterable i immòbil, presideix el món de Joan Rosselló, i fa vorejar-li sovint el panteisme. A vegades es servirà de la vella mitologia per a donar expressió a les forces de la *Natura*. Però mitologia no és aquí un buit decorativisme neoclàssic, sinó que per a plasmar les manifestacions de la *Natura* sobrehumana, Rosselló acut també a unes imatges d'un món superior i intemporal: els mites. No obstant això, l'humorisme és també present dins les visions de Joan Rosselló i les imatges mitològiques són objecte d'ironia a *La veremada*, narració localitzada a les terres de Santa Maria del Camí, que fa entreveure ja el somriure culte de *La badia llevantina*.

IV.—NARRACIONS

Joan Rosselló no era gaire hàbil manejant accions complexes i poc destre en la creació de personatges amb una entitat psicològica ben definida. Però, no obstant l'estatisme de la seva visió, anà més enllà del descriptivisme dels quadres i provà la narració, i fins i tot la «nouvelle» amb *En Rupit*. Cronològicament les seves narracions es situen sempre dins l'època que l'escriptor visqué i de la qual pot parlar-ne amb coneixement i precisió. Fins i tot la pretesa crònica del segle XVIII, *Els furtadors d'olives*, no passa d'esser la transposició literària d'un fet esdevingut a una de les finques de Rosselló.

Des del punt de vista geogràfic aquestes narracions es situen per terres d'Alaró i Santa Maria del Camí —on es trobaven gran part de les terres del patrimoni familiar— i, ocasionalment, a les de Pollença, Alcúdia i l'Albufera —llocs coneguts per Rosselló en les seves visites als amics Miquel Costa i Gabriel Llabrés. Tot és aquí observat conegut, viscut. A vegades esteticista i poètica —vesant modernista— i altres arri-

bant a vorejar el naturalisme —heretatge de l'època literària en liquidació— la narrativa de Rosselló no sorgeix d'un estricte esforç imaginatiu, sinó de la familiaritat, de la identificació amb uns llocs, fets i homes.

Algunes d'aquestes narracions s'insereix dins una línia clarament modernista, com les llegendes poètiques. És el cas de *La llegenda del vell palau*, un dels majors certs de l'escriptor. És una curiosa conjunció de la realitat social de Mallorca de finals del segle XIX amb elements esteticistes i decadents. Esteticisme i decadentisme elegiac units amb una *sensualitat de la mort* l'acosten i el fan derivar parcialment de les novel·les de Gabriele d'Annunzio.

Altres contes es caracteritzen per un humorisme temperat, irònic, gairebé dins la línia de l'amic de Rosselló, Josep Carner. L'humor és una constant dins l'obra de Rosselló, però sempre de somriure civilitzat, mai no esperpèntic. El trobam a *La badia llevantina* i a *Diada a l'altura*. Els que conegueren Rosselló el descriuen com un home amb un altíssim concepte de l'amistat, agradós de tertúlies i converses sobre art i literatura. El seu posat irònic, fi, amable el mogué a escriure aquestes proses somrients, desmitificacions afables dels posats transcendentalistes de l'efímer art literari.

Però és encara dins un vessant més aviat realista on situen la majoria dels contes de Joan Rosselló. Els personatges centrals de bona part d'aquestes obres són éssers marginals —bé per les seves formes de vida bé per tares psíquiques—. En aquest fer del marginat, de l'anormal el nucli de l'obra literària cal cercar-hi la influència dels naturalistes francesos i dels grans autors russos. Però Joan Rosselló pertany a una època que líquida ja el naturalisme. El *fin du siècle* és d'una banda relativisme, escepticisme, desmitificació, humorisme. Tot això derivat de la fallida dels optimismes positivistes. Rosselló suavitza la presentació d'un ésser anormal amb tocs d'humorisme a *La por*

del senyor Benet. O també dona a aquest món i personatges un pessimisme còsmic, indefugible que els porta a un fatalisme resignat. Així la dissort soferta d'*En Caragol* mostra l'empremta dels narradors eslaus. O quan fa de l'oposició marginat/societat un xoc mític, intemporal més enllà de totes les implicacions concretes. Al conte *Lluita de braus* l'oposició del món brutal de Pere Gamba amb les formes estilitzades de Na Llisa, és al fons una manifestació més de la pugna eterna Natura/Forma, Irracionalisme/Clasicisme.

La ideologia social, religiosa, estètica i política de Joan Rosselló es manifesta clarament a *La llegenda del vell palau*. L'enginyer representa l'home sorgit del positivisme ateu i materialista. Per a ell la complexa aventura humana es redueix a un sensualisme miop. Endevinam, per contraposició, Joan Rosselló interessat per una interpretació espiritualista de la condició humana, com corresponia a la seva època idealista de la fi del XIX. L'enginyer rebutja l'esteticisme artístic —així la poesia— i fa de l'art musical un afalac matusser dels sentits. Des d'una postura castellanista, no veu dins les reivindicacions catalanistes més que els interessos de la burgesia del Principat. El seu oponent, Lluís Rovira —contrafigura de Joan Rosselló— representa la reacció modernista contra els postulats positivistes, la reacció del catalanisme modern contra l'endarrerida Espanya centralista. Rosselló s'afegeix aquí clarament a una crisi cultural —Modernisme— i política —Catalanisme—. Impregnat de la filosofia vitalista, amb un sentit de l'existència fonament religiós i estètic, valora positivament els darrers moviments pictòrics —impressionisme i simbolisme—; musicals —Wagner—; i literaris —decadentisme—. En el terreny polític la seva sensibilització envers el catalanisme es fa més ferma arrel del desastre de 1898, amb les càrregues fiscals del règim centralista i la seva projecció creixent sobre el Principat

—a través de les seves col·laboracions a revistes i diaris o l'edició de les seves obres, de Barcelona— des del 1900.

La injustícia social i la misèria del camp de Mallorca no són absents de les narracions de Joan Rosselló. Un fet real esdevingut a una de les seves terres fou l'origen del conte *Els furtadors d'olives*. El món rural no és aquí idíl·lic, sinó fet de fam i privacions. Però la pobresa camperola no la sent Rosselló com una derivació d'unes estructures socials injustes, sinó com un producte de quelcom situat més enllà de les decisions humanes, com un fatalisme inevitable. En *Corpàs*, cap dels furtadors, no és un cabdill d'un poble oprimat que planteja reivindicacions, sinó tan sols un bandoler. I els marginats com el senyor Benet, En Caragol, Pere Gamba... són fets inevitables, mai fruits d'una organització social inhumana o injusta. El món dissortat i la trista realitat humana dels camperols humils no és el punt de partença de cap reflexió social crítica. Un resignat fatalisme, un pessimisme immòbil és el gest de l'escriptor davant la crua realitat del dolor i de la misèria.

Sorgeix en aquests contes la conflictiva situació del món rural i la creixent vida urbana dels temps moderns. Rosselló es mostra inquiet davant la regressió camperola en profit de les concentracions urbanes. Quan camp/ciutat entren en conflicte es desfà la plàcida vida rural i comença l'emigració cap a les ciutats. Segons Rosselló, per als pagesos no hi ha sinó penalitats i desordre: si En Caragol abandona el poble serà per partir cap a la guerra de Cuba; si un ésser estrany arriba a la vila rural, Nofre *Malombra*, hi aporta només el desordre i la dissort. En la topada el món camperol fa fallida. Les narracions de Joan Rosselló tradueixen les inquietuds d'un home vinculat estretament al món rural, davant la creixença absorbent de les concentracions urbanes.

A *Lluita de braus* arriben a la plenitud els diversos elements que integren els contes de Rosselló. En primer lloc una arquitectura narrativa bastida sobre fragments aparentment desarticulats i que es recomponen en una totalitat en el lector. Després una adjectivació sensualista i cromàtica, que de l'enfarcec exhuberant de les primeres prosas ha passat a una gran precisió caracteritzadora de terres i homes. La frase que en un principi es perdia per dins complicats meandres sintàctics i clàusules arborescents, és ara ja breu, sincopada i de perfecta adequació al ritme impressionista del narrador. I, en fi, trobam a *Lluita de braus* l'oposició de dos móns portada i aixecada a la categoria de mite. És el que dona al conte la seva força i la seva transcendència.

Dins aquest conte un sentiment de la Natura entesa com a una força còsmica determina la configuració d'homes i terres que segueixen la seva llei i es regeixen pel ritme telúric, indefugible, de les estacions. Dins aquesta totalitat closa, xoquen les realitats mítiques encarnades en dos personatges Pere Gamba i Na Llisa. L'un és realitat física, instint desfermat, natura passional lliurada a ella mateixa, L'altra és l'ordre, la forma, la natura sotmesa a l'harmonia. Al compàs de les estacions —*tempo* íntim del món camperol— va creixent la tensió d'aquests dos móns fins a acabar en el paroxisme solar, en el cromatisme esclatant de la lluita de Gamba amb el brau —recorem les relacions del brau amb els mites solars— i la mort de l'infrahome. Sobre les despulles tètriques de Pere Gamba, *el sol se fon amb llusors d'aram dins el ponent*. L'etern ritme temporal de la Natura clou la fi de la tragèdia.

Damià FERRÀ-PONÇ

Realitat i consciència del fet cultural català

per Miquel A. RIERA I NADAL

Una de les primeres autoritats mundials en filologia, Joan Coromines, ha escrit: «El català és una llengua romànica, resultat de l'evolució local del llatí parlat en el país el temps dels romans». Cal que ens fixem bé en les dues paraules que són la clau d'aquesta frase del gran català universal que és Coromines: aquestes dues paraules són «llengua» i «romànica». Totes dues, són exactament les mateixes que necessitem per definir el que són el portuguès, el castellà, el francès, el romanx, l'occità, l'italià i el romanès. Dir això d'entrada, poder dir això d'entrada d'una llengua que, amb tanta freqüència com sentit de l'absurd és tenguinada per un simple dialecte, és alinear-la, a nivell universal, entre les més clares meravelles que ha assolit el gènere humà. Una llengua! Ens hem aturat mai a considerar quin meravellós mecanisme, ple de prodigiosos engranatges, carregat de matisos inverosímils, és necessari arrodonir perquè una col·lecció de sons, un grapat de consonants i vocals aparellades, arribi a funcionar com un perfectíssim sistema planetari de renouets abstractes, aquesta cosa que és una llengua? Hem pensat mai fins a quin punt hi estam lligats, que no pot existir llengua sense nosaltres ni nosaltres sense ella? A vegades succeeix que miram a defora i deim, senzillament: *Plou*. I resulta que aquesta cosa que hem fet, aquesta tria inconscient de quatre lletres entre les varies dotzenes que dispo-

sam, aquest triar-les precisament a elles, lligant-les prodigiosament, arrenglant-les entre elles de l'única forma que pot convertir-les en un cos expressiu capacitat per fer sentir a qui les sent una clara sensació física d'humitat, resulta, dic, que aquest dir *plou* com per desurança, resumeix tota una infinita i apassionada tasca humana, plena de tempteigs, plena de provatures, d'experiments sonors, de filtració de matisos, a la que han col·laborat milions d'homes, de totes les altàries, de totes les gradacions morals i ètiques, l'home gris de carrer, l'home genial, el coix, el nan, el tarat, l'esvelt, l'assassí, el sacerdot. Hem dit *plou* sense aturar-nos a pensar la meravella que resumim. Però inconscientment estimam aquest fenomen, malgrat no tenir calra consciència que el duim dedins. Per això, si ens posem la mà damunt la boca i no ens deixen dir *plou*, sentim que una cosa s'aixeca dins nosaltres amb un aire de paorosa serietat. És, senzillament, que ens hem adonat que si ens trepitgen la llengua, ens han trepitjat tot l'home.

D'aquí arribam a un postulat que sembla clar: l'home, quan té plena consciència de ser home, la té perquè una llengua li permet sentir-la. O sia: l'home se sent home d'una manera sempre adjectiva. Se sent home en castellà, en francès, en català, en quitxua, en finès, etc.

Vet aquí com, sense cercar-ho, ens ha quedat establert un lli-

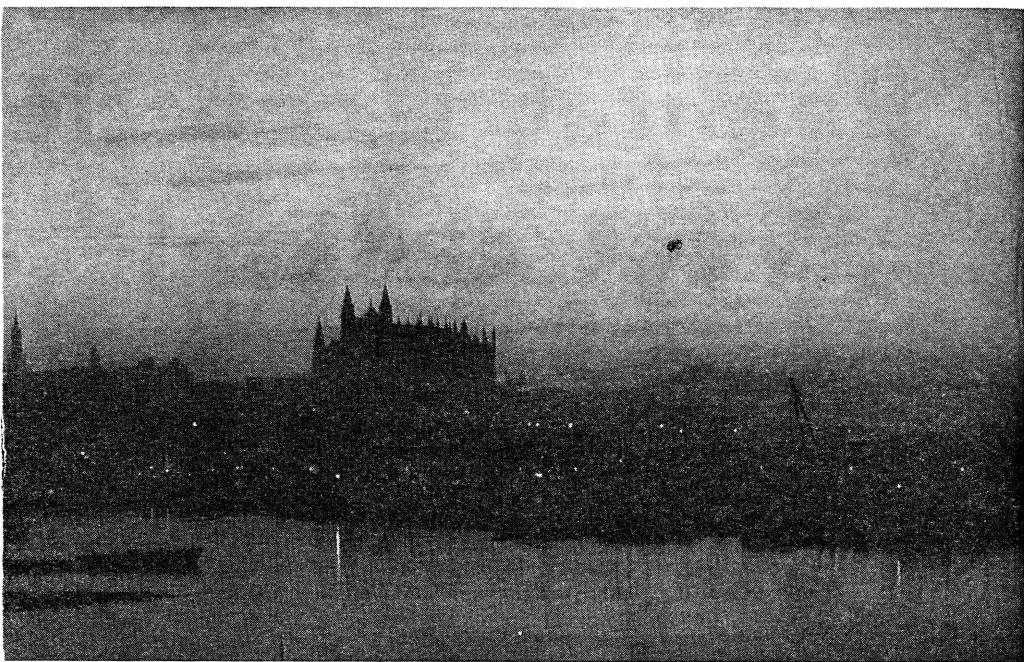
gam estret i directe entre llengua i territori. Què està passant, exactament? Que si anomenam terra, de rebot sentim el ressò d'una llengua. Que si anomenam llengua, ens queda per la boca el gust d'una terra determinada. Hem citat Coromines, quan ens diu que el català és resultat de l'evolució local del llatí. La cosa sorprenent és que no es tracta de «el» resultat, sino d'«un» resultat. Ja hem dit que també ho són el portuguès, el castellà, el francès, el romanx, l'occità, l'italià i el romanès. Vet aquí un gran pare, el llatí, i vet aquí vuit derivacions seves, vuit llengües, que estan entre elles agermanades, però que són distintes, per això duen noms diversos. Per què aquest fenomen d'haver partit d'una mateixa font, d'haver xucalat una mateixa llacora i haver crescut cap a resultats dinstins? Per què el llatí vulgar va evolucionar en aquest racó nostre de la mediterrània d'una manera distinta de com ho va fer a França, a Castella, a Itàlia, etc., etc.? Vos diré la raó que a mi em sembla més clara: perquè la gent que habitava, que habitam encara, aquesta faixa marinera devem ser, d'alguna manera, distintes. Ni millors ni pitjors: distintes. Si, com ens diu la ciència lingüística, aquestes vuit llengües partiren totes ensems del mateix nucli, d'aquest llatí perfectament estructurat i arrodonit, radicalment unitari, sense ramificacions dialectals que poguessin afavorir, propiciar, aquestes distintes evolucions locals, si d'una sola llavor idiomàtica se n'han tret fruits tan clarament diferenciats és perquè hem treballat amb

unes eines mentals també diferenciades.

Demostrat està i no cal que hi insisteixi que un context geogràfic i climàtic actua damunt el ser humà d'una manera tan condicionant, que el deforma, l'informa i tot seguit el conforma, obligant-lo a ser un estil de poble determinat, sense donar-li la més petita opció a dir-hi la seva. D'aquesta manera, resulta que cada geografia distinta aspira, d'una manera telúrica, a ser habitada per una raça distinta. Així, l'home esdevé, arriba a ser estrictament allò que fatalment volia el paisatge que arribàs a ser. Fixem-nos-hi bé: qui d'entre nosaltres no està absolutament segur de poder endevinar, d'entre dues fisonomies callades, quina pertany, per exemple, a un mallorquí i quina a un andalús o a un murcià just per aquesta espècie d'autobiografia d'urgència que tots improvisam, sense voler, amb la manera de mirar les coses? Si és així, com crec que és, com ens pot estranyar que el camperol de secà de la paramera castellana, que duu els ulls nafrats pels ocre i els grisos infinits del paisatge que habita, com ens pot estranyar, dic, que necessiti i tenguí una llengua distinta que l'hortolà mariner de Tarragona, d'Alacant o de les nostres illes, que duu els seus amarats de blavor i de tots els verds que ha arribat a trempar la naturalesa?

Vistes així les coses, si parlem seriosament de cultura, convenirem que la naturalesa ens marca molt clar el camí que ens es donat seguir a l'hora d'interpretar el nostre paper dins la història i que no hi ha col·laboració possible a la Gran Cultura de l'Home si no es fa des de l'actitud vital que marca el lloc estricte que ens ha donat l'estil de ser-ho. He anomenat la terra, he anomenat la llengua, he anomenat dues coses molt sèries.

Quan arribam aquí, com podem contemplar sense una pena infinita l'espectacle d'aquells que tan poc s'estimen que fan renúncia del patrimoni nadiu de la llengua, allò que millor defineix el què de veres són, allò que ells

mateixos són, bescamviant l'autèntic per una llengua madrastra que no és millor i, al damunt, els és estranya? Quina trista exhibició d'ignorància camuflada d'esnobisme, a l'hora en punt en què, per la partida de naixement, haurien d'haver assolit la majoria d'edat! Quina desgràcia, permeteu-me que puntualitzi, la d'aquests matrimonis, a vegades fins i tot universitaris, que rompent amb tot quant han estat els seus i són ells mateixos encara, fent la renúncia gratuïta dels irresponsables, pretenen de sobte capgirar tota una trajectòria i parlen als seus propis fills, com si no ho fossin, una llengua que no és la seva, ni la dels seus pares, ni la dels avis. El que fa més curiós el fet i, al damunt, encara més trist és comprovar amb quina freqüència es dona aquest esbucament de principis dins famílies directíssimament lligades a la pagesia, de manera que mentre empren una llengua carregada de meravellosos matisos per dirigir-se l'home a la dona, aquesta a l'espòs, quan s'han de dirigir al fill, a allò que precisament més ocasions els dona de justificar l'existència pròpia, canvien d'estil, deixen de ser autèntics, fan renúncia de tot un valuós i bagatge cultural lingüístic i traei-

xen ignominiosament el pobre fill: li parlen un horrible mestall que enlloc no es parla, una estranya barreja que ja no és català i encara no és castellà, tristíssim subproducte mancat de tota classe de matisos, situat exactament a les antípodes de la gràcia. I així es dona la situació humanament deficitària, molt pròpia del pitjor teatre regional de riallota i tira envant, de curiosos composts familiars on s'esdevé que els avis, en arribar a la vila, no poden moure conversa als seus nés perquè, per un error biològic, els han sortit aquesta cosa que, sense cap mena de despit, anomenam murcianets. Per fortuna, la desgraciada moda ja està passant, perquè l'autenticitat, tard o d'hora, sempre sorgeix de davall amb una força volcànica.

I se'm dirà, què cal fer, davant tot això, si ni tan sols sabem escriure bé la nostra llengua, si la llegim amb prou dificultats? Podria contestar-ho amb les paraules clarividents dels nostre Joan Alcover: *Siau qui sou*. Això vol dir: siau, siguem, fidels a la nostra raça, a la nostra història, a la nostra llengua, a la nostra manera de ser en el món. Si un dia, ja llunyà, aprenguérem a caminar a força de pegar ensope-

gades, si hem arribat a realitzar la nostra condició d'homes a força de demostrar que no en sabíem tampoc l'ortografia de ser persones, si malgrat tot això hem après a caminar i hem assolit una jerarquia humana determinada, res no ens podrà ser obstacle per aconseguir que la nostra llengua ens sia una eina més transparent, un material més lluminós del què, en aquest precís moment, ens és. Just hi ha una manera d'avançar i és partint. Jo vos convit a què ho faceu, jo vos convit a què dediqueu a l'aprenentatge de la nostra pròpia llengua tot l'esforç que mereix una tasca com és la d'aprendre a ser més nosaltres mateixos. Mai és tard, per una cosa tan seriosa. Que no se'm digui *a mi ja no m'ho paga*. Unamuno va aprendre el danès als setanta anys, per poder-se encarar amb l'obra de Kierkegaard sense exposar-se a la possible deformació d'un traductor. Encara que nosaltres els tenguem, encara que en tenguem cent-setanta, encara estam a temps de restaurar les nostres pròpies arrels.

Hi ha una immensa tasca a fer. Espanya, Europa, el món, ens necessiten en funció d'homes cultes girats de cara al progrés. Però ens necessiten des de la nostra condició més autèntica, ens necessiten tal com som, com a catalans, no, de cap manera, com a castellans estampillats. Hi ha una altra tasca, no gens menys important, de fet és la mateixa, des del corral castellà. Però no som nosaltres qui l'hem de fer: deixem que la facin els propis castellans, els quals, des de la bàsica autenticitat de ser-ho, estan en millors condicions que nosaltres per fer-la. Ells en saben, poden i volen: són prou conscients del que tenen entre mans. Per això tenen tota la meva admiració.

De res està més lluny aquesta actitud de prendre consciència de catalanitat que proclam que del provincianisme escadusser i de nivell deficitari que, al nostre

país, tan freqüentment desemboça en el sarsuelisme. No foment, i vull que quedi ben clar, el behaviorisme, l'apoteossi del pastoret i del pa-amb-oli, ni suscriu la professió de fe, tan freqüent en tots els pobles illencs del món arreu, segons la qual nosaltres i el nostre dintorn geogràfic som exactament el centre de gravetat del planeta Terra. Però sí foment, i també vull que quedi ben clar, la idea que just hi ha una manera legítima i ben estructurada de participar dels nivells culturals on l'home deixa de ser un pobre animalet de corral i adquireix, ampla i profunda, la dimensió envejable de persona, veritable jerarquia aquesta a la qual no ens queda altre remei que optar: aquesta manera de guaitar al món de la Gran Cultura, aquesta manera de participar-ne que consider estrictament bàsica, és la de fer-ho *des de* la nostra condició de nadius d'aquest racó de la mediterrània, de fer-ho com a catalans, és a dir, com allò que irreversiblement som, ens agradi o no, que a mi, personalment, m'agrada més que molt. I és que resulta d'una claredat quasi orgànica el fet que l'estil, el matís i, en definitiva, el profit amb què duquem a terme aquesta actitud de lliurar-nos al fet cultural i assimilar d'ell la substància més nutricia, anirà sempre condicionat pel substrat de raça que duim nosaltres; de manera que es pot dir que un mateix fet ens enriqueirà culturalment a nosaltres d'una manera distinta de com enriqueirà, per exemple, a un lapó, a un àrab o a un australià. La nostra reacció davant el mateix impacte serà, ben segur, d'alguna manera distinta a la del lapó, l'àrab o l'australià. I és que aquest impacte ens entrarà a través d'un filtre mental que és molt nostre i no gens seu, perquè xuclam la saba de viure d'un enclau geogràfic, d'un nucli històric, d'una àrea climàtica tan distints tots ells que, a la força, les arrels nostres i seves han arribat a ser distintes i, amb elles, ho hem

arribat a ser nosaltres. Davant aquest fet, jo m'atrevesc a pensar i dir que, en rigor, poca confiança dóna aquell que viu, creix i es manifesta sense ser estrictament feel a la pròpia identitat. Mala cosa li espera a l'àrab que es posa a actuar com si fos australià, dolenta també li espera al lapó que ho fa com a català. No queda, històricament, altre camí legítim que el de l'autenticitat. En arribar aquí, una cosa almenys se'ns haurà fet clara: que aquests factors condicionants que dóna la raça, són tal volta l'única cosa en la qual l'home no té cap mena d'opció. Això que anomenam arrels i tots els condicionaments mentals i temperamentals que impliquen, li són donades fatalment, sense elecció possible per la seva part, a l'hora de lliurar-nos a la difícil tasca d'existir. Si un factor tan bàsic ens es donat i no el podem triar nosaltres, ja no ens queda més que l'opció entre ser-hi o no feels, entre ser-nos o no feels, entre enfrontar-nos seriosament al món o preferir el joc sempre confús i confonedor de les aparences.

Europa, ara que està lliurada a la gran tasca de reconstruir-se, necessita d'Espanya, i Espanya necessita dels Països Catalans. I aquests països, que són els nostres, ens necessiten a tots nosaltres. És una feina seriosa la que tenim per endavant. Que cadascú assumeixi lliurement la part que vulgui, segons la seva ètica i vocació personal. Però que sàpiga aquell que opti per inhibir-se, que la seva dimissió deixarà una nafra sagnant que ningú no podrà compensar. En aquesta hora en punt del món, sobretot del nostre món, les dimissions sempre es paguen cares. Però qui més nafrat ha de restar ha de ser el propi dimissionari, convertit en voluntari apàtrida cultural per obra i gràcia d'una estultícia de la que, d'aquí sí que no, no ha volgut o ho n'ha sabut dimitir, ofegant-se ell dins ella.

Miquel-Angel Riera

Costa i Llobera de prop

per Jaume VIDAL I ALCOVER

CINQUANTENARI DE MIQUEL COSTA I LLOBERA (1922-1972)

N. de la R.

Amb aquest article de Jaume Vidal Alcover i amb un altre de Miquel Dolç, que es publicarà pròximament, la nostra revista vol commemorar el 50.è aniversari de la mort de Mn. Miquel Costa i Llobera (16 octubre 1922), encara que reconeixem que aquest homenatge arriba amb retard. En aquesta ocasió, lamentam la manipulació d'una personalitat tan significativa que es produí, en prendre els homenatges de Pollença al seu poeta una línia monocolor que en decantà molts d'aquells que senten i viuen els ideals que Mn. Costa, amb la seva obra, promogué dins el nostre poble. «LLUC» reafirma que és el seu desig treballar sempre més perquè la nostra terra conservi i desenvolupi els valors perdurables que donaren llum i vigor a la producció literària del poeta.

Una vegada —ja ho he contat en alguna ocasió— don Guillem Forteza, essent a Cala Murta, per la diada que organitza cada any n'ignasi Rotger en honor de mossèn Costa i Llobera, em va interpel·lar: «M'han dit que a vostè no li agrada en Costa». Jo vaig desmentir la dràstica asserció: «No és ver», vaig dir. I ell, aleshores: «Ah, idò hem de fer callar aquesta calúnnia!». No n'hi havia tant per tant. Però jo comprenia que dir de qualcú que no li agrada en Costa arriba, dins un determinat cercle del món mallorquí, a la categoria de calúnnia. L'ajuntament de la Ciutat de Mallorca va incórrer en una desmesura consemblant quan en Josep Maria Llompart, en ocasió d'esser anomenats fills il·lustres de la Ciutat don Josep Tous i Maroto i dona Maria Antònia Salvà, es va permetre la broma —ben justificada!— de dir que si na Maria Antònia mereixia, de tot mereixement, el títol de filla il·lustre, don Pep Tous no passaria de nebot, i encara. El Consistori es va indignar oficialment, i varen foragitar el denunciador de tanta cosa vera del jurat que havia de discernir aquell any els premis municipals de literatura i, fins i tot, varen llançar damunt l'agosarat acusacions que, se-

gons els codis estatals, són motiu de querella per injúria.

Som un país, vull dir amb alxò, de mites. Gràcies a Déu, mentre no ens errem a l'hora de fer-los i mentre no ens imposin amb excés! Un dels mites del nostre país és el de mossèn Costa i Llobera. L'hem admirat amb respecte i l'hem llegit amb alegria. La meua mare, que el va conèixer personalment, diu que era un home imponent, inabastable: tot ple de dignitat i de prestigi. Un home exemplar, en suma, segons el que entenia per exemple la societat rígida i regulada del seu temps. L'exemplaritat, val a dir, era encara una constant, i una meta, entre els homes, escriptors o no, de l'època, i l'èxit, immediat i indiscutit, dels dos mestres de la poesia mallorquina no tenia més secret que el de la respectiva exemplaritat de don Miquel Costa, canonge de la Seu, i de don Joan Alcover, relator de l'Audiència: una exemplaritat no solament literària, sinó, a més —o sobretot—, moral i cívica. Gent, tots dos, ben situada socialment, poc o no gens atrets per la política —i, si de cas, defensors sempre de l'ordre establert i adherits a un partit, el maurista, que en podríem dir decent, això és, escaient al medi social al qual ells pertanyien—, havien sabut, d'altra banda, atemperar els fervors romàntics de la poesia anterior amb la serena lliçó dels clàssics. I això no solament pel que afectava en Costa, sinó també pel que tocava n'Alcover. L'època ho duia, però ells dos havien entès el dictat de l'època i hi responien modèlicament: amb una exemplaritat rigorosa, gosaria dir, que no varen assolir mai les figures més representatives, més exemplars, de la Catalunya continental: ni els noucentistes, amb la seva afeció per la higiene i per l'asèpsia, ni, fins i tot, el propi Joan Maragall, massa emportat per la seva passió romàntica de la paraula viva.

Ara, que hem commemorat el cinquantenari de la seva mort (també exemplar, excelsament exemplar), la figura d'en Costa i Llobera roman tal com havia estat a l'apogeu de la seva fama, es mostra definitivament inamovible. Els seus lectors s'han renovat, forçosament, però l'admiració és la mateixa i, si algú posa en dubte l'excel·lència de la seva obra, basta treure un llibre del prestatge i llegir els seus poemes: *El pi de Formentor*, *L'harpa*, les *Horacianes*... L'afirmació, aleshores, és rotunda i neta: en Costa

és un gran poeta. L'aniversari ha servit, si més no, per donar constància d'aquest judici, i ni tan sols hi ha hagut una mica de reserva que promogués discussió o posàs en entredit la figura egrègia del canonge poeta. Només jo, per ventura, he gosat fer els meus retrets personals, i també, en part, literaris, a l'hereu de can Costa —la família més rica de la part forana, que deien que eren— i cap de l'Escola Mallorquina, fent, justament, defec-te d'aquella exemplaritat que fonamentava el seu prestigi.

Quan, l'any passat, a sol·licitud de l'ajuntament de Pollença, vaig dir, en aquella vila del gall, algunes paraules sobre el seu poeta, em va abellir donar una visió de la seva persona, una semblança, treta d'una sèrie d'articles publicats per un oncle avi meu a «La Almudaina» les darreries del 1911 i els començament del 12. (1) Les intencions d'aquest oncle avi, don Gabriel Vidal i Jaume coincidien amb els ferotges retrets d'en Joan Sardà de l'any 1886, publicats a la revista «Art i Literatura». «No reneguem de les tendències religioses —deia en Sardà—; poden ser i són font de poesia. Però en Costa i Llobera ens fa pensar i fins dir heretgies, i ens arriba a fer desitjar que del fons de les odes d'Horaci, de les quals, segons diuen amics seus, és fervent admirador, sortís i prenguéss cos alguna Lídia temptadora que li girés el cervell i li fuetegés la sang de poeta que corre per ses venes». Don Gabriel Vidal també té ganes d'humanitzar en Costa, i, no podent-li atribuir en concret cap feblesa humana, n'insinua tantes com pot: el mostra trist i abatut per la mort de sa mare, incapaç de prendre part a la lluita per la vida i, en conseqüència, d'acceptar i fer cap a la seva condició d'hereu de casa rica, temptat per l'ateneisme madrileny i les seves heterodòxies, fins i tot abocat a un possible enamorament... En Costa va protestar, en cartes privades, d'aquestes al·lusions i d'aquest gratuït desvetllament de la seva intimitat, i els articles del seu condeixeble el varen molestar d'allò més. (2)

Però l'actitud d'en Vidal i Jaume, la d'en Sardà, responien a una mentalitat vigent encara en plena pujada del noucentisme triomfant. Jo hi veig una relació amb les paraules on n'Alcover es justifica de mostrar en espectacle les seves ferides, al pròleg de *Cap al tard*: «Els déus que es passen la vida component-se els plecs de la túnica

Oh, per Catalunya,
quin florir de maig!
Sent la veu d'en Costa,
la d'en Maragall:
veu pujar les branques
de la catedral...

Com és que no hem pensat, en ocasió tan adient com és un aniversari d'en Costa, en aquesta girada de la sensibilitat que es produeix per les nostres lletres durant la primera dècada del segle i que tanta transcendència ha tengut posteriorment? En el nostre clos illenc, és el determinant dels rigorosos postulats de l'Escola Mallorquina i en el conjunt del món català explica la persistència de l'estètica recollida i dictada p'en Carles Riba més ençà de la ruptura dels anys de guerra i fins quasi ara mateix.

Però tal volta és la mateixa excel·lència de la poesia d'en Costa la que ens ha distret d'aquesta possible reflexió. Component-se els plecs de la túnica per artifici o duent-los composts de natural, la seva figura humana i la seva feina literària són dignes d'un ple reconeixement, i les reserves que hi poguem oposar són fetes des d'un respecte absolut i des de l'acceptació a ultrança d'un home i d'una obra que són pedres fermes i segures del monument que, dels orígens del món ençà, l'home basteix al seu propi esperit.

NOTES:

(1) Els articles d'en Gabriel Vidal i Jaume varen esser publicats a «La Almu-daina» els dies 4, 10 i 21 de novembre, 13 i 28 de desembre del 1911, 18 de gener i 14 i 16 de febrer del 1912. Degueren ferir una mica l'opinió pública perquè, en publicar el sisè, el diari es va veure obligat a posar, a peu de pàgina, aquesta nota de la redacció: «La publicación de los artículos firmados y de colaboración no significa la identificación del periódico con dichos escritos. «LA ALMUDAINA» no comparte algunas de las aseveraciones, ni varios de los juicios vertidos por nuestro distinguido colaborador don Gabriel Vidal. Publicamos sus artículos por ser debidos a pluma tan galana y por tratar del egregio poeta Costa y Llobera ante cuyos méritos grandes y elevados, rendimos nuestra sincera y devotísima admiración».

(2) Vg. B. Torres Gost, *Miguel Costa y Llobera (1854-1922)*, Biblioteca Històrica de la Biblioteca Balmes, sèrie II, volum XXVII, Editorial Balmes, Barcelona 1971. Mn. Torres Gost al·ludeix al disgust que va tenir en Costa pels articles d'en Vidal i Jaume i al cas de consciència que aquest disgust li creava a causa de la irritació desvetllada contra el seu condeixeble i amic, així com es refereix també a la defensa que en Miquel Ferrà va fer d'en Costa en el diari «Sòller», fins que ell mateix, en Costa, li va suplicar que ho deixàs anar.

(3) A un article publicat l'any passat al «Diario de Barcelona».

Miquel Costa, segons un dibuix de Joaquim M. Domènech. 1925.

per afectar serenitat no són autèntics.» L'amistat personal i la mútua admiració literària entre en Costa i n'Alcover és cosa fora de tota sospita. Però eren gent ben educada, cal que ho tinguem en compte, i una anàlisi sumariíssima de la seva respectiva actitud vital i concepció de l'art literària ens donaria la mesura de les seves coincidències i, alhora, de les seves profundes discrepàncies. En Joan Alcover era l'home capaç de dir aquella frase lapidària, quan un nebot seu li demanava com era que l'Infern de la *Divina Comèdia* era molt superior al Paradís: «És que amb els elements humans es pot fer un infern, però mai un paradís.» El meu il·lustre avantpassat em perdonarà i comprendrà que no és mancaban el respecte i l'admiració que li profés si dic que la frase en qüestió és d'una vulgaritat aclaparadora. Però era, encara, el tribut a la mentalitat romàntica. En Costa l'havia sobrepassada. No tant, si volem, per qüestió de geni com per raons d'ètica i d'estètica sentimental. Però ja era més enllà, més cap als temps nous, més noucentista, amb tot el que això suposa de dolent i de bo.

Jo vaig esser educat des de molt nin en la lectura de n'Alcover i d'en Costa. Lògicament. I la gent de ca meva estava impregnada, ben lògicament també, dels gusts i del pensament de l'oncle il·lustre. I es tenia per cosa sabuda: els grans llibres dels dos mestres eren, respectivament, les *Poesies* del 1885 i *Cap al tard*; no les *Horacianes* ni els *Poemes bíblics*.

Aquests dos, els valg haver de descobrir jo pel meu compte. Hi havia excepcions, així mateix: *Resfa*, per exemple. Cap per les *Horacianes*; si de cas, l'*Adiós a Italia, Na Ruixa-mantells, Temporal*... Però les *Horacianes* eren considerades el sùmmum de l'artifici i de la fredor acadèmica, i la meva gent sabia de cor allò d'en Rubén Darío: *De horribles blasfemias / de las academias, / libranos, Señor*.

Vivim avui, o això pens i crec, un moment de retorn a un cert Romantisme. En tot cas, hem perdut el gust per la claredat clàssica que predicaven els noucentistes i, fins i tot, com que patíssim el desengany del realisme proposat per l'escola marxista. Per això és que vull constatar la sorpresa amb què he vist transcórrer una revisió obligada de l'obra d'en Costa sense que els nostres crítics, cap d'ells, hagi parat esment en aquesta mica d'opinió adversa que, malgrat la immarcescible frescor del llorer, va acompanyar el poeta ja durant la seva vida i que jo encara he recollit com una herència dels qui l'admiraren i el tractaren d'aprop. No fa gaire, n'Octavi Saltor (3) recordava que el 1910 —l'any que la meva mare va esser la Reina de la Festa, designada p'en Josep Carner, que hi obtenia la Flor Natural— el premi Fastenrath era concedit a Enllà d'en Maragall i no a les *Horacianes*, i com n'Alcover va voler paliar aquesta decisió component la seva oda *Als autors d'Horacianes i d'Enllà*:

La Delegació de Filosofia i Lletres de la Ciutat de Mallorca: el primer nucli de la Universitat Balear

per **Jaume CORBERA**

En aquest curs de 1972-73, la Secció Delegada de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona a Ciutat compleix sis anys de funcionament. Després de la decisió presa pel Consell de Ministres del 26 de gener passat de convertir la dita Secció Delegada en Facultat independent, m'ha paregut que no estaria de més donar un breu repàs al que ha estat aquest primer centre universitari des dels seus inicis fins al moment actual.

No és el meu propòsit donar un conjunt d'estadístiques, entre altres coses perquè resulta un poc complicat recollir-les detallades de tots els cursos, sinó que pretenc, tan sols, reflectir, en línies molt generals, l'evolució experimentada a la Delegació durant el temps transcorregut en la seva tasca.

La Secció Delegada començà a funcionar com a tal l'octubre de 1967. Són per tant, com ja he dit abans, sis els cursos que duu en marxa (comptant l'actual). Per a la seva instauració, l'Estudi General Lul·lià sol·licità l'ajut financer de la **Fundación Juan March**, que concedí la quantitat de 4.409.147,50 ptes. També rebé la «generosa i important» subvenció dels següents organismes oficials:

Excm. Diputació de Balers: 250.000 ptes. (!)

Excm. Ajuntament de Palma: 200.000 ptes. (!)

Cambra of. de Com., Ind. i Navi.: 50.000 ptes. (!!)

Cambra Oficial de Propietat Urbana: 10.000 ptes. (!!!)

Quasi-quasi haurien pogut instal·lar una Universitat sencera!

S'hi matricularen aquest primer any 88 alumnes, dels quals 63 (71,5%)

eren oficials i 25 (28,5%) lliures o lliure-oients. Alguns d'ells són enguany professors del centre.

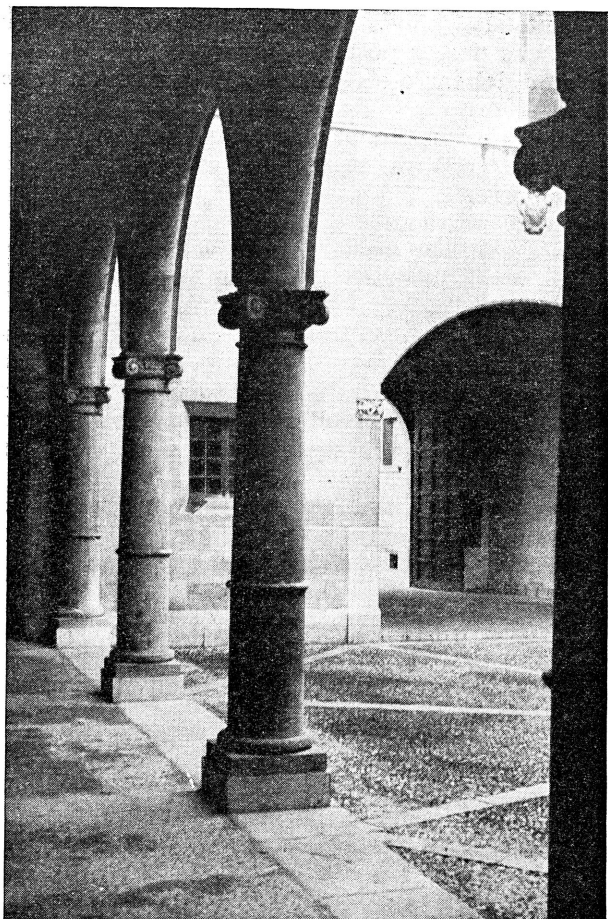
Les sis assignatures, totes elles obligatòries, que constituïen el primer curs de la carrera (pla extingit fa tres anys) eren donades per altres tants professors. És a dir, que hi havia 1 professor per assignatura i per cada 14,6 alumnes; bona proporció. Aquells tenien a la seva disposició 2 despatxos (quatre restaven sense lloc on poder rebre i conversar amb els deixebles que ho sol·licitassin, a no ser els corredors o el bar, i aquests disposaven de 2 aules, que de moment eren suficients. Qui volia emprar la Biblioteca per ampliar els coneixements adquirits a classe, podia escollir entre uns 1.400 volums dels quals només una petita part eren útils; pertanyents gairebé en la seva totalitat a l'Estudi General i altres entitats, que gentilmente els cediren a la Facultat. Aquest número pogué ser ràpidament augmentat gràcies a una ajuda de 339.920 ptes., 239.920 de les quals provenien del Ministeri d'Educació i Ciència.

Quins canvis s'han produït de llavors ençà? Per de prompte, s'ha passat d'aquells primers 88 alumnes als 493 del curs en marxa —286, oficials (58,1%); 207, lliures o lliure-oients (41,9%)—, la qual cosa representa un augment total del 560%. El número de professors és en l'actualitat de 39 (augment del 650%); i el d'assignatures, és de 56 (augment del 933%). Així doncs, la proporció actual professors-assignatures és de 1 professor per 1,4 assignatures (augment insignificant); i la proporció professors-alumnes és de 1 professor per cada 12,6 alumnes; segueix essent una magnífica proporció.

Ara bé, davant una crescuda tan considerable d'alumnes, professors i matèries d'estudi, hom pensa que igualment hauria d'haver crescut de manera similar el nombre d'aules, per als alumnes, i de despatxos, per als professors (almenys que tinguessin una sala a ells destinada). Doncs qui així ho creu, va ben errat. D'aules, se'n poden usar (en teoria), totes, els dematins; i tres, els horabaixes. El que ocorre és que les sales de l'E. G. són tan petites que, fora de quatre o cinc, la resta no serveixen perquè no hi caben. Això comporta que s'hagin d'establir uns horaris de classes absurds, per tal d'alternar en l'ús de les estances més grans, de manera que l'activitat docent comença a les vuit del matí i acaba a les nou del vespre, amb dues hores de descans per anar a dinar. De seguir així, aviat cadascú se n'haurà d'endur el dinar allà, puix no hi haurà més remei que suprimir aqueix descans! I els professors com ho tenen? Per l'estil. Si abans eren quatre els que no tenien una petita saleta per als seus assumptes, ara són TRENTA-QUATRE els que no en disposen. Se'n desprén d'això —com és evident— que s'ha de cercar amb urgència un altre lloc per instal·lar els estudis de Filosofia i Lletres de què parlam. La seva seu actual s'ha quedat més que petita.

Pel que fa a la Biblioteca, contenia a finals del curs passat devers 6.700 volums, més o menys, la qual cosa suposa un augment d'un 478% sobre la quantitat inicial.

Vist tot l'anterior, podem concloure que no ha faltat, des que la Delegació obrí ses portes a Ciutat, el desig d'anar millorant de dia en dia, fent el que ha pogut per a oferir als estudiants

L'Estudi General Lullí centre de les activitats universitàries de Filosofia i lletres a Mallorca.

(Foto: DOMÈNEC MATEU)

de Mallorca el màxim de possibilitats. El que sí li ha faltat, i això des del primer moment, ha estat l'ajut oficial. On pot anar una Facultat universitària amb «subvencions» (?) de 250.000 ptes.? Com és possible pretendre que es donin un caramull de classes amb solament tres o quatre miserables aules? Esperem que aviat se solucioni el que és pràcticament l'únic, però molt greu, problema de la nostra Secció Delegada de Filosofia.

Potser seria interessant fixar-nos ara un poc en les preferències dels qui es matriculen en aquest centre.

De moment, s'hi poden cursar els tres primers anys de carrera de les següents especialitats: Geografia, Pedagogia, Història de l'Art, Filologia Hispànica i Filosofia. L'especialitat d'Història General és ja possible fer-la tota aquí. És probable que també ho sigui la Filologia Hispànica tot d'una que la Delegació es convertesqui en vertadera Facultat independent, tal volta abans que hagi acabat el curs. Són les mateixes les preferides pels alumnes? Pràcticament, sí. Els Departaments que en el curs present tenen adscrits el major nombre d'adeptes són el de Pedagogia (105), el de Psicologia (91), el d'Història General (75) i el de Filologia Hispànica (72). Són minoritaris

els Departaments de Filologia Catalana (7), Història Antiga (5), Història Medieval (3), Filologia Romànica (3), Filologia Clàssica (2), Filologia Alemanya (1) i Arqueologia (1). Com veim, llevat del cas de la Psicologia —que només es pot fer fins a segon—, es procura atendre principalment les especialitats més sol·licitades. El gran auge de la Pedagogia i la Psicologia, s'explica perquè són molts els mestres que es volen perfeccionar en la seva tasca mitjançant aquests estudis.

Sembla, segons els números, que hi ha molt poc interès pel català. Set adscrits al Departament de Filologia Catalana són realment molt pocs. Manca vertaderament l'interès per la nostra cultura? Abans d'afirmar tal cosa ens hem de fixar amb la quantitat d'estudiants que han elegit nostre idioma com una de les assignatures optatives en els anys en què ha estat possible fer-ho (quatre amb l'actual). El curs 1969-70 foren 29 els alumnes oficials que escolliren el català com a matèria optativa; no he pogut esbrinar quants varen esser els no oficials. El curs següent, foren 30 els oficials i 33 els no oficials. El 1971-72, descendiren a 17 els oficials i a 21 els no oficials. Finalment, el curs 1972-73 s'ha produït una alça considerable respectant als oficials, que en sumen 45; els

no oficials s'han quedat als 25. Aquest any també es donen classes de 2on. curs, si bé amb caràcter no oficial, i hi assisteixen uns 20 alumnes.

Pel que fa a l'assignatura de Literatura Catalana, el primer any (1970-71), la cursaren de manera oficial 14 alumnes. L'any passat, només n'hi hagué 3. I aquest any novament han pujat a 12. Quant als no oficials, no ho he aclarit, però pel cas és igual. (El descens espectacular del curs 71-72, tant en una assignatura com en l'altra, és un poc estrany. Per allà corregueren rumors que s'havien posat moltes traves als qui les volguessin matricular. Si així va ser, val més no parlar-ne.)

S'explica la diferència d'alumnat entre la Llengua i la Literatura pel fet que la primera es pot triar com a idioma obligatori, mentre que la segona depén ja de l'especialització de cadascú.

Demostra tot això que l'interès per la cosa catalana no és mínim, sinó que importa a un percentatge de gent bastant ample. El que passa és simplement que hom ha de pensar també en el pa de cada dia, i avui, tal com estan les coses al nostre país, la llicenciatura en Filologia Catalana no ofereix les suficients garanties com per a intentar de viure'n (tampoc les ofereixen les altres llicenciatures, però encara...), i ja se sap que «primum vivere, deinde catalanitzare».

Per acabar, és important destacar la labor de difusió cara al públic que la Delegació ha duit a terme des dels inicis. Cada curs, la Facultat patrocina una sèrie de conferències i actes de diversa índole (exposicions, etc.) de gran interès tant pels estudiants com pels qui no ho són, duent a Palma destacades personalitats de les Lletres i les Arts que ens exposen amb la seva mestria els temes més variats i interessants.

A part d'això, la Facultat edita també dues revistes d'identiques característiques. Em referesc a «Mayurqa», el primer número de la qual va sortir l'octubre del 68 i que va ja pel VIII, i a «Traza y Baza», nada el darrer curs. Esperem que tant l'una com l'altra tinguin vida per molts anys.

I per últim, no podem oblidar el grup de teatre que amb el nom de «Col·lectiu de Teatre» i dependent de la Càtedra de «Lengua y Literatura Española» formaren, també aquest darrer curs, un parell d'alumnes del centre i que segueix actiu en el present, després d'haver passejat per una sèrie de pobles els **Entremesos mallorquins del segle XVIII** que havien estrenat al pati de l'Estudi General el març i que repetiren el juny al Casal Balaguer, sempre amb gran èxit per tot. Recentment, s'ha format també una agrupació similar dedicada al cinema, la qual és de desitjar que aconsegueixi els mateixos triomfs que els seus companys teatrals.

SOVINT EL RECORD QUEDA A L'ASFALT

Conte de Joana **SERRA DE GAIETA**

(Dibuixos de M. MORELL)

Tenien onze anys. Eren iguals, ben iguals, i a tots dos els agradaven les mateixes coses. Ells no recordaven quan varen néixer però sa mare els diu sempre que el-més-ros té mitja hora més que el-no-tant-ros. Els ho contava, l'àvia deia: són tan iguals! Mai sabia qui era un ni qui era l'altre fins que li vam fer veure que tu ets més ros que tu i tu tens els ulls més clars que tu.

Els va sortir la primera dent al mateix temps, tingueren la rosa els mateixos dies i tenien mal de queixal la mateixa nit. I tots dos ploraven i demanaven aigua a la mateixa hora. Van repetir tots dos el primer curs de primària. Tenien la mateixa lletra i cap dels dos sabia fer el 8 tal com tocava.

Havien nat, feia onze anys, a un poble que té una església amb una plaça al davant. La plaça té arbres i bancs de ferro i els vells hi van a prendre el sol. De petits van aprendre a anar a jugar a la plaça. I van aprendre a caminar i a xerrar. I van aprendre, tots dos al mateix temps, els matins de solitud a l'escola mentre el mestre els feia fer caligrafia. I aprengueren a fer coa per anar al wàter el temps de *recreo*. I a jugar a bolles i a futbol. I a baratar les postaletes que tenien repetides. I aprengueren a anar a cercar ametllons i prunes verdes. I a fer passar el temps en l'estiu, quan no hi havia escola i sa mare no els podia dur a nedar perquè tenia feina.

El dematí era lluminós. El verd es veia més verd i el grog més grog i el cel més blau.

—Què hem de fer? —deia el-no-tant-ros.

—Fa molta calor.

Sa mare va entrar amb un poal i un pedaç d'es-polsar.

—Anau-vos-ne que he de fregar el menjador!

El sol hi pegava de ple, al carrer. Les cases eren més marrons i quan passava un cotxe s'alçava pols.

—Veni a la una a dinar!

Del carrer es va sentir la veu de sa mare, era una veu aguda, sempre amb el mateix to. Ells ho pensaven però no ho deien: sempre xerra igual, quan ens dóna una besada i ens diu bona nit i quan ens renya i diu que ens n'anem perquè ha de fregar el menjador.

—Anem a cercar prunes.

La pols del carrer s'alçava sota els seus peus i qualque veinada estava al portal, rera la cortina de

tires blanques i blaves. Passava un carro per aquell carrer i ells dos es posaren damunt l'acera.

L'amo del carro els va fer adéu amb la mà i es posaren a córrer.

—Mem qui arriba primer a aquell cantó!

Sempre arribava primer el-més-ros. En sabia més, de córrer.

—Anem per aquí!

—No, que hem de fer massa voltera.

—És igual, tanmateix no tenim res que fer.

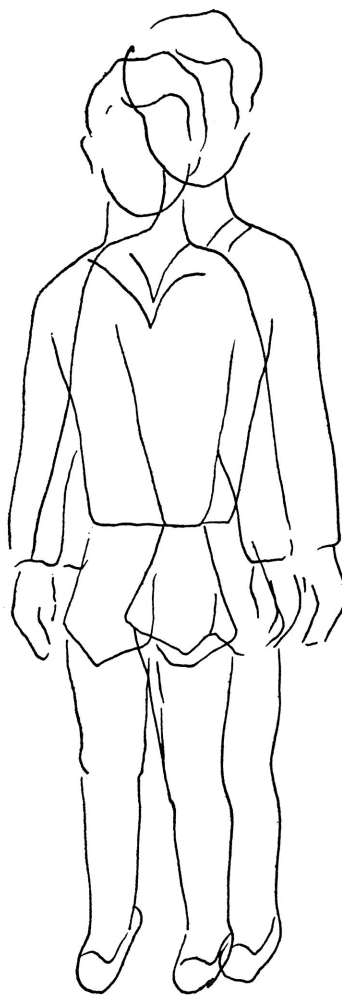
—Però, no anàvem a cercar prunes?

—Supòs que no voldràs estar quatre hores menjant prunes, beneit!

—Beneit ho seràs tu! Te dic que no vull anar per aquí. Feim massa voltera i tu ja saps que no n'hi ha, de prunes que siguin bones verdes. Es per allà deçà!

I seguien caminant. El sol era molt alt i els queien gotes de suor pel front. La camisa s'aferrava al cos i duien les mans més brutes que quan havien sortit de ca seva.

—No anem pel camí.

Morell
72

—Podríem anar a ca'n Joan i nedariem al safareig.

—No, ara no. Anem primer a cercar prunes i després anirem a nedar.

—Es que fa tanta calor!

I en feia molta, de calor. Caminaven, no corrien ja, per dins els camps. A l'amo d'aquesta prunera que les feia tan bones verdes el coneixien, ells. Era amic de son pare i també sempre deia el mateix: què són d'iguals. Ell no el coneixia a aquest truc de tu ets un-poc-més-ros que tu i tu tens els ulls un poc més clars que tu.

No xerraven i caminaven a poc a poc. Els rostolls els rapinyaven els peus i de tant en tant mataben qualque mosca que els picava les cames.

—Mira!

Feia temps que no havien anat a cercar prunes, devers un mes. L'arbre, de fulles verdes, estava ple de bolles vermelles i grosses. L'aire feia un renouet que els hi entrava per tot el cos. L'un-poc-més-ros va agafar la primera.

—Són boníssimes —va dir encara amb la boca plena— són més bones que verdes.

N'agafaren moltes i s'assegueren a terra, apollats a la prunera.

—Quina calor!

—Anem a ca'n Joan i nedarem.

—Sí, però primer agafarem més prunes i pel camí en menjarem.

—I n'hi podem dur un parell.

Se n'ompliren les butxaques, i les mans els feien de senalla. Ja no en podien dur més. Tornaren a caminar per dins el rostoll. N'havien après de petits, quasi al mateix temps que aprengueren a anar a jugar a la plaça. Els agradava sentir-se les puntetes que picaven les cames i l'olor a palla seca que feien tots els camps.

—Podríem sortir a la carretera, així serà més a prop per anar a ca'n Joan.

—Hem de fer via, que a la una hem de ser a ca nostra.

—Sempre passes pena, tu! Ja hi serem a la una!

—És que...

—Ja hi serem, te dic!

—No me cridis!

—I tu no mengis més prunes que en arribar no en duren.

—Només n'he menjada una.

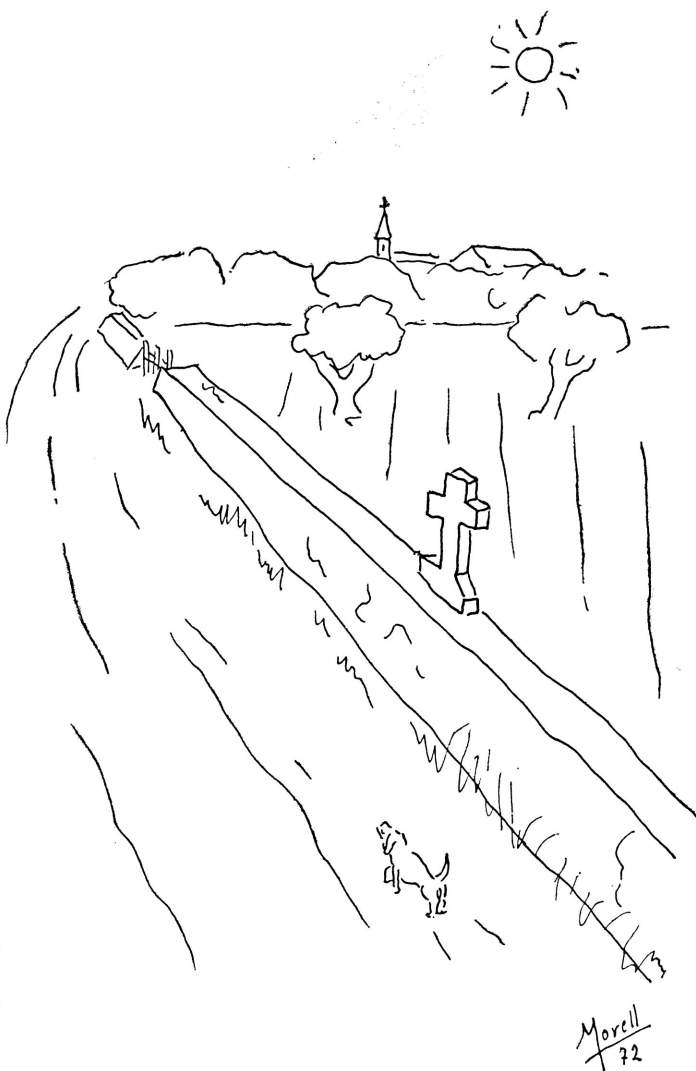
—No és ver, que te veig.

—Bé, és igual. Tu encara no n'has menjada cap i a n'En Joan li donarem les teves.

—Beneit! Ja veuràs si t'agaf!

—No m'agafaràs, no m'agafaràs!

Cridava l'un-poc-més-ros mentre botava la paret que donava a la carretera.

—Que sí, que sí!

I el-no-tant-ros botava la paret, també.

Un davall cada roda.

Aquesta era la distància que els separava. Les prunes s'havien esclafat i el vermell de la sang es mesclava amb el vermell de les prunes. Havia frenat, explicava el conductor més tard, però s'hi havien ficat davall. L'asfalt era calent, molt calent. Els diaris deien que a Itàlia se fonia en els carrers. I feia calor, molta calor. Les prunes, madures, estaven esclafades dins les seves mans.

Costaria molt que fugissin aquelles taques de l'asfalt perquè, ja se sap, en l'estiu plou tan poc.

◆
*Aquest conte obtengué el
«Premi Sa Pobla» 1972
de narracions*

1973

Continuació d'una crisi? Final d'una història?

per Damià HUGUET

La pregunta ara, és aquesta: Significarà l'any 73 una esperança vital de supervivència cinematogràfica o, tot al contrari, serà la continuació d'una crisi agreujada fortament sobretot a mitjan dècada dels anys seixanta? Són aquestes, dues preguntes, dos interrogants en majúscules, aparentment lligades a l'esperança col·lectiva que, més o menys, es formulen tots aquells que comprenen i senten, interiorment, de primera mà, la desesperada situació en què es troba, ara d'avui, el cinema nacional; en què es troba també el cinema en general al nostre país. Els moments actuals, enfonsats i coberts per la densa tenebra de la causa, són evidentment greus i desesperats. Urgeix per tant cercar una solució, trobar una sortida coherent i pràctica que vengui no tan sols a millorar l'insubstancial present, sinó també a curar l'estat d'ànim de la nostra cinematografia. El cinema s'ha deixat adormir per les circumstàncies i així es troba ara, inactiu, quiet, falsejat per les circumstàncies, nebulós, mal-sà, totalment dominat per una esterilitat produïda per prohibicions demagògiques i, per tant, absolutament invàlid davant la realitat profunda de la situació. Es parla del problema de la censura. Sobretot de la demagògia de la censura, les seves repercussions autàrquiques, el complex de desesperació. També de les restrictives possibilitats d'expressió. De l'economia i els percentatges desfavorables: els ínfims pressuposts de les produccions nacionals i la baixesa monetària en prendre part en coproduccions que, avui, la majoria ja es realitzen a fora. De la competència entre el cinema i la televisió. I de tantes coses es parla. La veritat, però, és que en el nostre país es realitzen a cada any més pocs films,

que molta gent: directors, actors, tècnics treballen a l'estranger perquè aquí no tenen feina o bé no poden realitzar-s'hi, que el nostre cinema no té gens de projecció mundial i, ni tan sols europea (les estadístiques parlen molt clar), que aquí ens arriben cada vegada més pocs films realitzats més amunt dels Pirineus, més enllà de l'Atlàntic i que, per subsanar la demanda, s'ha d'acudir forçosament a les reposicions que, en aquests darrers anys, inunden les entrístides cartelleres cinematogràfiques de qualsevol província.

No fa gaire setmanes una revista essencialment cinematogràfica, polèmica i de combat, formulava als senyors José María Rosón, president del Sindicat Nacional d'Espectacles i a José Luis Dibildos, president del Grup de Producció del Sindicat Nacional d'Espectacles, aquesta pregunta: «Hi ha perspectives de canviar l'enfocament de la censura?». Pregunta a la qual el senyor Rosón contestava de la següent manera: «Jo crec que, de fet, hi ha una disposició que s'està notant darrerament en un equilibri major entre el censor espanyol i l'estranger. I em sembla que en aquest sentit, sobre el qual no hi ha hagut converses concretes, és precis continuar un diàleg tot just iniciat». Per la seva part el senyor Dibildos responia així: «Aquest és, diguem-ne, un etern monòleg. L'Administració té un monòleg sobre la censura i la Indústria en té un altre. Aleshores, la veritat és que no es pot dir que mai hi hagi hagut diàleg. Com que els monòlegs són completament distints, nosaltres explicam el nostre i definim la nostra postura, mitjançant articles a la premsa, reunions privades o oficials, a través d'escrits diversos, etc. Llavors,

l'Administració, per la seva part, en manifestacions públiques o privades dóna a entendre que opina d'una altra manera. El que significa que són monòlegs paral·lels, i les línies paral·leles mai no arriben a topar-se. O sigui, que la situació es desesperada».

Així que, mentre el senyor Rosón ens parla d'una «diàlegs tot just començats» i de la carència d'unes «conversacions concretes» el senyor Dibildos ens parla d'uns «monòlegs paral·lels», però el fet és que els dies avancen per damunt nosaltres i el cinema resta igualment estancat, adormit, pretesament estèril i neutralitzat, tot justificant-se els rectors amb paraules provinents de paraules sorgides de paraules solitament empaulellades, però sense cap fet positiu que miri de solventar la papereta i de donar alguna passa endavant.

Però, és el cinema el que està en crisi o es tracta d'una fenomenal excusa emboiradora de circumstàncies? Jo no crec que es pugui parlar de crisi així com així, amb tanta rotunditat. O és que la crisi prové solament d'uns baixíssims pressuposts establerts per a uns determinats films que, ves a saber, llavors potser arriben fins i tot a guanyar qualche premi del Sindicat? És crisi el fet que El bosque del lobo de Pedro Olea hagi passat totalment desapercbut per la gran majoria? Significa tot el contrari el que No desearás el vecino del quinto, símbol d'un bon mirament de la perversió, s'hagi passat mesos i mesos a la cartellera de Barcelona o de Madrid? És crisi El graduado, Muerte en Venecia, etc.? L'única crisi veritablement comprensible ens ve demostrada pels plantejaments censuradors, per les prohibicions absolutes o voluminoses de títols. És, diguem-ne, una

«crisi de sentit». Una crisi aparentment premeditada, una crisi motivada, sentimentalista. Com pot treballar un realitzador si té sempre la traveta parada que l'empeny a l'obligat silenci o a la perversió diguem-ne massoniana? Com és possible fer anar la gent al cinema si el que s'ofereix no interessa mínimament a ningú? I es que aquesta crisi de la qual es parla prové i arrenca sempre d'uns enganaments continus. L'espectador ja n'està fart que li donin gat per llebre. Ja està cansat que le prenguin el pèl. I no va al cinema perquè, ja de molt abans, sap quines són les seves possibilitats. Sap, fins i tot sense estar-ne gaire empatxat de cinema, vull dir de no seguir-lo massa directament, sap fins on pot arribar el seu anhel i la seva curiositat. La baixa qualitat dels films que ens arriben, la frase escoltada una i altra vegada a qualsevol sala de projeccions: «ja han tornat tallar», són símptoma d'una anormalitat manifesta, òbvia i evident. Significa que la cosa no va bé. Tothom ja n'està fart. Vol veure cinema, cinema, cinema, no porqueries, beneïtures. No vol que l'enganin pus. Ja està bé!

Jo crec que cal pensar-hi a fons —encara que sigui una altra vegada—; però aquest pic que valgui la pena. Que la cosa no quedi en paraules i paraules i que llavors no ens en donem compte de res, que vegem que res no ha canviat després de donar-li tantes de voltes. Cal alegrar un poc les cartelles cinematogràfiques. Donar-les alè, despertar-les d'aquest mal-somni. I, per arrencar, matar l'espina vella, que vos sembla si començam a netejar els ulls amb productes tan coneguts i tan apreciats Pirineus enllà com A Clockwork Orange de Kubrick; The Devils de Russell; Il conformista de Bertolucci; L'último tango a Parigi; Kamashutra 71 i Carnal Knowledge de Nichols; Le souffle au cœur de Malle; Joe Hill de Widerberg; ¡Viva la muerte! d'Arrabal; Vague stella dell'Orsbe i La caduta degli Dei de Visconti; Le charme discret de la bourgeoisie, La Voie Lactée, Belle de Jour i Viridiana de l'espanyol Luis Buñuel; Fellini-Roma i Fellini-Satiricón de don Federico; The Canterbury, Decamerone, Porcile i Teorema de Pasolini; L'Audienza i Dillinger e morto de Ferreri; Une belle fille comme moi de Truffaut, etc. etc. Es podria començar molt bé per aquí. Però sense censurar fins al punt de deixar absolutament incompreensible qualsevol d'aquests films, perquè si ha d'ésser així val més quedar tal i com estam ara. Així almenys, entre títol i títol, l'espectador podria triar un poc, no com ara, i llavors, després de tota aquesta obertura, podrien començar a discutir seriosament si el cinema nacional està o no en crisi. En les actuals circumstàncies la crisi, crec, de tan general, no té sentit.

PAPERS D'ANTANY

DOCUMENTS

Entre 1920-1936 trobam a Mallorca les activitats d'una certa avantguarda plàstica i literària. A causa de l'endarreriment socio-cultural de l'illa el seu arrelament és aquí precari i la seva vida polèmica i atzarosa. Fou animada per escriptors i artistes forans —J. L. Borges, G. García Maroto, J. Junyer—, també per algun outsider local —Gabriel Alomar—. Aconseguí interessar un grup de joves illencs que s'hi adheriren amb entusiasme: J. Alomar, Miquel A. Colomar, Ernest M. Dethorey, J. Sureda... Toparen amb les supervivències academicistes o amb un Noucentisme que intentava introduir-se a l'illa. Prest en farem la història detallada des d'aquestes mateixes pàgines. Avui oferim als lectors un petit grapat de documents d'avantguarda i altres corresponents a la reacció acadèmica. Són el Manifest de l'Ultra i tres poemes avantguardistes que l'il·lustraren. La rèplica reaccionària de Pere Càffaro. I, en fi, un poema antiultraista de M. Andreu i Fontirroig, molt posterior però no menys significatiu.—DAMIA FERRA-PONÇ.

DE L'AVANTGUARDISME A MALLORCA

(«BALEARES», n.º 130, Any V, 15-II-1921)

Guiats sempre pel desig de donar a conèixer tot quant significa avanç cap a l'ideal, i havent-se iniciat a Mallorca el moviment ultraista, que crida l'atenció a totes les nacions del món, no hem vacil·lat un moment en acollir en les nostres pàgines les palpitations d'aquest nou grup de valuosos joves que en aquesta illa cultiven amb gran encert aquest nou corrent literari i pictòric. Perquè els nostres lectors puguin fer-se càrrec de què és l'Ultra i què significa en la moderna escola, publicam a continuació el brillant manifest que els joves ultraistes de Mallorca dirigeixen al públic:

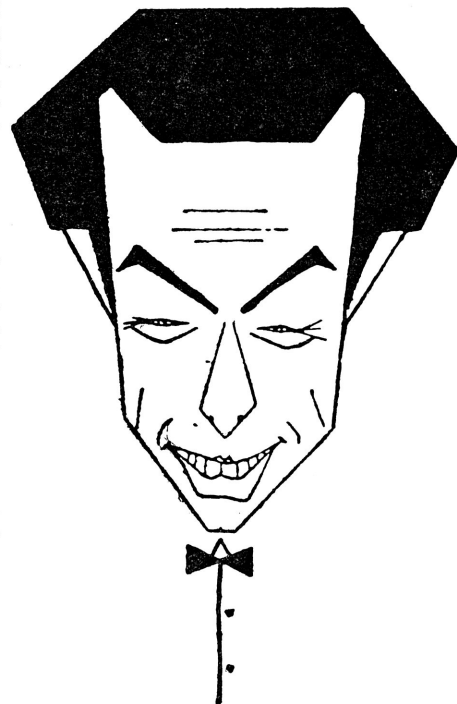
MANIFEST DE L'ULTRA

Existeixen dues estètiques: l'estètica passiva dels miralls i l'estètica activa dels prismes. Guiat per la primera, l'art es transforma en una còpia de l'objectivitat del medi ambient o de la història psíquica de l'individu. Guiat per la segona, l'art es redimeix, fa del món el seu instrument, i forja —més enllà de les presons espacials i temporals— la seva visió personal.

Aquesta és l'estètica de l'Ultra. La seva volició és crear: és imposar facetes insospitades a l'univers. Demana a cada poeta una visió nua de les coses, neta d'estigmes ancestrals; una visió fragant, com si davant els seus ulls anàs sorgint auroralment el món. I, per a conquistar aquesta visió, cal llançar tot el pretèrit per la borda. Tot: la recta arquitectura dels clàssics, l'exaltació romàntica, els microscopis del naturalisme, els blaus crepuscles que foren les banderes líriques dels poetes del nou-cents. Tota aquesta gàbia absurda on els ritualistes volen empresonar l'ocell meravellós de la bellesa. Tot, fins arquitectar cada un

de nosaltres la seva creació subjectiva.

Per l'exposició de més amunt haurà vist el lector que l'orientació ultraica no és, no pot ser mai patrimoni —com s'ha volgut suposar— d'un sector desitjós d'arbitrarietats que encobreixen malament la seva estultícia. Els ultraistes han existit sempre: són els qui, avançant-se a la seva era, han aportat al món aspectes i expressions

Joan Alomar i Cifre (Ciutat de Mallorca, 1895-1969), participà activament a l'avantguardisme a Mallorca, sobretot a través de les seves crítiques d'art a «El Día». Dibuix de B. Mas, 1927.

Jacob Sureda, vist per Miquel A. Colomar,
1927.

noves. A ells els devem l'existència de l'evolució, que és la **vitalitat de les coses**. Sense ells continuariem girant entorn d'una llum única com les fàl·lenes. El Greco, respecte als restants coetanis seus, resultà també ultraista, i així tants altres. El nostre credo audaç i **conscient és no tenir credo**. És a dir, rebutjam les receptes i corsés absurdament acatats pels esperits esotèrics. **La creació per la creació**, pot ser el nostre lema. La poesia ultraica té tanta cadència i musicalitat com la secular. Posseeix igual tendresa. Té tanta visualitat, i té més imaginació. Però allò que sí modifica és la modalitat estructural. En aquest punt radica una de les seves més essencials innovacions. La sensibilitat, la sentimentalitat són eternament les mateixes. No pretenem rectificar l'ànima, ni tan sols la naturalesa. Allò que renovam són els mitjans d'expressió.

La nostra ideologia iconoclasta, la que disposa els filisteus en contra nostra, és precisament la que ens enalteix. **Tota gran afirmació necessita una gran negació**, com digué, o s'oblidà de dir, el company Nietzsche... Els nostres poemes tenen la textura escairada i decisiva dels marconigramas.

Per a aquesta obra de superació adicionam el nostre esforç al que realitzen les revistes ultraiques «Grecia», «Cervantes», «Reflector» i «Ultra».

Jacob Sureda
Fortunio Bonanova
Joan Alomar
Jorge Luis Borges

D'ART

Inquietud i evolucions perilloses

per Pere CÀFFARO

(«LA ÚLTIMA HORA», 2-VII-1921)

A l'hora present, hora d'inquietuds en la qual l'evolució de la pintura, per trobar-se els seus valors més o menys en situació difícil de definir per a molts, i llavors per tractar-se solament d'una pruija de singularització que no té res a veure amb l'art, el que va de bona fe es troba a voltes una mica inquiet, una mica pertorbat.

Es clar que vindrà irremissiblement la sana, la beneïda, la santa reacció davant aqueixa sèrie de corrents en la pintura actual, completament il·lusòria, fictícia per complet...; però que per fortuna envelliran ràpidament; corrents valetudinàries que arrastren una nombrosa sèrie d'impotents matussejament pretensiosos, cimentats tan sols en simples novetats, en canvis de postura, en jocs d'artifici; corrents als quals resisteix tot esperit fort i serè.

Tota tendència artística ha de laborar-se sincerament i lenta; i l'art i l'originalitat no poden fonamentar-se en simples innovacions de —Mitjà—; unes vegades envaint camps estranys a l'element —Pintura—, i d'altres caient en simplicitats extremes, geomètriques, producte d'un virtuosisme fals, buit, mecànic...: Els genis abunden poc!

Vides de treball intens, constant i de lluites titàniques entre la idea i la matèria suposen les obres dels grans artistes antics i moderns per a fer brillar, en els llenços, els esclats del seu geni, banyats tots per la mateixa llum de la veritat que per ser bella és eterna.

L'art ha de ser sincer, sà i viril com la literatura entera i forta, i el sistema estètic antic, millor dit, etern, maldament pesi a uns certs modernistes, no ha estat mai reaccionari perquè en ell es troba allò que avui es dona amb enfadosa avarícia..., honradesa en la factura, línies segures i elegants, fermesa d'idees, composició àmplia i sobretot, estil.

«Que tota cosa acadèmica és fatalment, irremissiblement lletja...»

Qui s'atrevirà a sostenir aquesta tesi?

«Que té defectes...?». I per ventura l'antiacademicisme està lliure de pecat?

¿No serà tal vegada extremadament perillós un cert modernisme sota el pavelló del qual, símbol de còmoda independència, s'arrecren multitud d'ineptes, de dròpols, protestants sempre de les normes imprescindibles d'aprenentatge, fugint de la disciplina com del diable, aconseguint tan sols descarats atreviments?

Tota tendència en tot ordre de coses, per avançada que sigui, té sempre els seus admiradors i els seus deixebles i per consegüent, això significa escola; i com que no hi ha escola sense regles, sense decrets, sense cànon, així tindrem ja, en art, no sols el maximalisme roig herodià sinó que fins l'ultraisme, com a acadèmic.

Per què doncs aquest odi, aquesta rancúnia repulsiva i sistemàtica i incomprendible contra tota acadèmia?

L'acadèmia és el gimnàs de l'artista que es forma; escola on rep la bella, la imprescindible educació que el fa més tard digne de llibertat.

¡¡¡Tant de bo que aquesta pintura anomenada modernista, que només ens dona vagues aguaites falsejant tons i formes fins a l'extravagància..., fins al ridícul..., aquesta pintura invertebrada, sense medulla, neuropírica, desconcertant, impersonal i sempre semblant a ella mateixa, resultant d'una virtuositat pretensiosa i falsa, dugués almenys, per bé que borrosament imprès, el monograma que assenyalàs un principi d'educació, per a poder abrigar l'esperança del seu feliç retorn cap al bon camí!!!

Joan Bauçà i Guanyabens (Ciutat de Mallorca, 1886-1944), exercí la crítica d'art a «La Almudaina», radicalment oposada a l'avantguarda.

Dibuix de B. Mas, 1928.

POEMA

Sempre amunt
s'ajunten en parelles
les línies paral·leles
que segueixen trepant l'infinit
Les meves passes van carregant records
I mans tètriques
senyalen els carrerons ignots
en massa direccions

JACOB SUREDA

CATEDRAL

Les ones de genolls
els músculs del vent
les torres verticals com a coits
la catedral penjada d'un estel
la catedral que és un immens molador
amb espigues de precés
Lluny
els pals embasten horitzons
i a les platges ingènues
les ones noves canten les matines
La catedral és un avió de pedra
que malda per trencar les mil amarres
que l'empresonen
la catedral sonora com un aplaudiment
o com una besada.

Lluny

JORGE LUIS BORGES

IDIL·LI

per a JORGE LUIS BORGES

En el meu cor empavesat
l'ocell de mil colors em canta.
Ara és la meua vida un

si musical

la

sol

Sobre les escumes verdes del camp
la nostra joia llenega
La tarda s'ha tancat com un ventall
i la llum de la lluna
és un sendal al seu somriure

El seu front El seu front
és el coixí nupcial per a les meves temples
i els nostres cossos lassos decauen
Es ponen com a sols

JOAN ALOMAR

(«Balears» n.º 130, Any V, 15 Febrer 1921)

ULTRAISME

A Maria Antònia Salvà, Llorenç Riber,
Josep M. Tous i Maroto, Miquel Ferrà,
Joan Ramis d'Aireflor, Guillem Colom
i Joan Pons.

Perfils informes de buidor pregona,
flàccides vestes d'ànimes malaltes,
per què escampau vostre gemec horrison
sobre l'euritmia?

Fugiu! Fugiu! Sobre el retaule aurífic
de la serena perennal bellesa
vostre grinyol apar talment el rictus
d'una agonía!

Mes no sortiu al Sol que el raig lumínic
vol desteixir sa coloraina viva
i mai podria descompondre's l'iris
en l'aigua tèrbola.

L'Art és serè i és voluntat i vida;
duu el germe viu que s'espandeix prolífic
i en les regions de la més clara ciència
floreix esplèndid.

Sa aura embaumada a tot arreu escampa
—manyoc de llum que ha presa forma plàstica—
i a tots indrets sa bonior arriba
feta dolcesa.

Perquè en el cor de tot poeta autèntic
quan hi destil·la la bellesa abstracta
com dins un prisme cristal·lí, ses gales
totes s'irisen.

I els plecs suaus de sa daurada túnica
tenen l'augusta serenor olímpica
que ja embolcalla les dolçors de Venus
o els llamps de Zeus.

Mes a tota hora la llavor és viva
ja sia Eneas o nereida fràgil,
car el llampec que dins la ment fulgura
és do d'Apol·lon.

I els déus són plens de gelosia i cura:
amen els fills que amb llur tresor honoren
sobre l'altar del sacrifici, trèmuls
posin l'oferta.

Fugiu! Fugiu, eclosions efímeres
filles d'una hora malaltissa o estulta!
No enterbolíu nostre Parnàs hel·lènic
amb vostres boires.

Restin els crits de vostres lires xorques
per les bacants dels folls festins exòtics,
com la sement que es perd per les polsoses
vies estèrils!...

Març 1934

MANUEL ANDREU I FONTIRROIG

Publicat a «La Almudaina» (11-III-1934)

ART

ABSTRACTE I POP ART A MALLORCA

per «CRÒNICA DE TRES»

RAMON CANET (Ariel)

En aquests mesos darrers, un nombre considerable de pintors joves mallorquins han exposat per primera vegada. Entre ells difícilment s'hi veuen afinitats estilístiques. Però hi és unànim el refús del **confiturisme plàstic** que fins ara, amb heroïques excepcions, monopolitzava les sales d'exposició de l'illa. Ramon Canet és un altre exemple de la nova generació pictòrica, mimètica encara però que entén l'art com a incògnita i recerca: no com un exercici de virtuosisme tècnic destinat a nodrir l'immobilisme mental.

Ramon Canet i Font nasqué a la Ciutat de Mallorca dia 1 de setembre del 1950. Fill d'una família de la burgesia il·lustrada, amb algun avantpassat dedicat a l'art, com el seu besavi Font i Martorell, pintor del XIX. Ha viscut la seva formació en un ambient familiar que li ha facilitat la dedicació a l'art i ha admès el seu estil. A casa seva s'hi veuen mostres de la pintura mallorquina del XIX: G. Reynés, S. Torres... i dels nostres artistes actuals. Cursà el Batxillerat a Sant Felip Neri i al CIDE. Entre 1965-1969, a l'Escola d'Arts i Oficis, aprengué dibuix artístic amb Simió Cerdà i modelació amb Jaume Mir. L'any 1969, induït per Simió Cerdà, ingressà a l'E. S. de B. A. de Sant Jordi (Barcelona) on, malgrat tot, no li han imposat mai uns mòduls rígids i esterilitzadors, com s'esdevé sovint en aquests centres. El seu professor de colorit i composició, Jaume Muxart, l'ajudà i orientà. D'altra banda, la relació amb alumnes d'aquell centre l'anava madurant dins un concepte més crític i al dia dels fenòmens artístics. Els seus estudis de Belles Arts, en resum, li han servit més per obtenir una formació tècnica que no una informació sobre els corrents actuals de l'art. Aquest fet de residir tres anys a Barcelona li ha permès conèixer una gran

complexitat de qüestions plàstiques que, d'haver restat a Mallorca, hauria ignorat. Avui, superat el concepte elemental que fa de la pintura una simple conjunció de preparació tècnica i sensibilitat, intenta adquirir fins on li sia possible una formació total. Coneix les obres teòriques d'A. Cirici Pellicer, C. Rodríguez Aguilera, Umberto Eco i altres. Ha vist bona part de la pintura moderna dels Països Catalans, però li manca una coneixença aprofundida del context socio-polític on aquesta s'es desenvolupada.

Tres etapes es destriuen dins la seva obra pictòrica. En primer lloc, una dedicada als temes tradicionals —natures mortes, paisatges, retrats— amb estil acadèmitzant: exercicis escolars sense interès. Després (1969-1971), una labor figurativa, marcada per les obres de Roca Fuster: figures solitàries en primers plans; colors terrosos barrejats amb vermells; personatges en actitud quietista i expectant. Finalment, des del segon curs de Belles Arts, passa a l'abstractisme, que és el seu llenguatge actual. S'interessa pel **superrealisme decoratiu** d'Arranz Bravo i Bartolozzi. També per l'italià Cremonini. Però els autors que més es feien sentir a la seva exposició eren A. Gorky i F. Bacon. L'armeni americanitzat Arshile Gorky amb el seu **superrealisme** encès i disciplinat; i l'anglès Francis Bacon, amb les seves figures de tons cridaners però de formes incertes i viscoses.

El problema de l'art de Ramon Canet és tancar el blanc de la tela. En principi va posant colors de forma intuïtiva i atzarosa. Després comença a racionalitzar el quadre i hi fa entrar una labor ordenadora i calculada. En algunes obres s'endevinada encara el figurativisme —molt marcat per Bacon—, mentre les seves obres més recents es contruïen al voltant d'un nucli d'atenció situat entre uns espais cromàtics que n'accentuaven la importància. Ramon Canet intenta lluitar amb la problemàtica derivada de

les mateixes lleis tècniques de la pintura i crear unes realitats autònomes prescindint de tota anècdota naturalista. La seva pintura és d'una gran efectivitat visual, d'un cromatisme agressiu que és directa conseqüència de l'exultant vitalitat del pintor. Els colors del seus quadres són encesos, apassionadament festius, suggeridors d'un goig de viure. Res de l'informalisme tètric i orb de la postguerra. Formes i colors van sintetitzant-se cada vegada més en les seves obres més recents.

Bona part dels nostres crítics han rebut amb indiferència l'obra de Ramon Canet. Sabem el que defensen aquests senyors: cromats postimpressionistes sense imaginació ni esperit, que ells qualifiquen de «arte eterno». Deixem que aquestes brutícies putrefactes empestin pisetes de mal gust: Ramon Canet no és pastura de xots burgesos i analfabets.

ENRIC IRUESTE (Llibreria Tous)

De bell nou a la **Llibreria Tous** una primera exposició d'un artista que pot ocupar, temps a venir, un lloc molt destacat en la renovació de les aigües plàstiques mallorquines, contaminades de conformisme sense imaginació. Blai Bonet escriu en el catàleg: «Enfront d'aquests petits **films plàstics**... un ha de dir que el petit Irueste donarà molt que fer... moltes coses fetes a les noves realitats i a les noves expressions». Un dels nostres crítics acadèmics deia seriós davant l'exposició d'Irueste: «preocupaciones bastante alejadas del auténtico sentir del fenómeno estético». Sabem prou bé que vol dir **art autèntic** per aquestes mentalitats. Deixem anar la polèmica ara, però. Constatem que hi ha atacs que enalteixen. Limitem-nos a donar una breu notícia de l'autor i la seva obra.

ENRIC IRUESTE I ROSANES.—Nat a Jaca (Osca) dia 10 de febrer del 1952. Fill de militar. Des dels dos anys resideix a Mallorca i s'ha integrat plenament en la nostra cultura. Inicia estudis universitaris de Biologia. La seva formació teòrica i pràctica de l'art es totalment autodidacta. Coneix poca pintura mallorquina, de la qual li interessin alguns noms actuals: Juli Ramis, Jaume Mercant, etc. Lectures de teoria d'art: Alexandre Cirici, Arnold Hauser, Antoni Tàpies... Ha vist poques exposicions, gairebé totes elles a Mallorca. Es dedica a la creació artística des del 1972. S'expressa a través d'un llenguatge ori-

ginal: caps de fusta pintades —que componen un relleu canviant segons la posició de l'espectador— sobre les quals imprimeix una mateixa imatge serigrafiada. Aquesta utilització de l'obra gràfica, que fa prendre aires de «comic» a les obres d'Irueste, rep la influència incontestable del Pop Art nordamericà, sobretot d'Andy Warhol (recordem les seves Capses de sopa Campbell). A altres obres, de caire expressionista amb elements d'un superrealisme visceral, emprà tècniques més tradicionals: dibuix a ploma, sanguines, etc. Hi és palesa la influència d'algunes expressionistes catalans com Carles Mensa i An-

toni Miralda. Mostra, a més, un gran interès per la pintura superrealista i cinètica.

Enric Irueste és un dels primers fruits de la labor de la Sala Pelaires en favor d'un nou art a Mallorca. Antany, Irueste hauria estat un postimpressionista més. Avui alguna cosa canvia a l'illa. Són permeses la originalitat i la inquietud. Aquests personatges de la bella època o dels feliços vint, que Irueste treu de vells àlbums familiars per exhibir-los amb intencions desmitificadores, mostren que petites espurnes comencen a encendre un foc desconegut a la nostra terra.

ROSA DELS VENTS - ROSA DELS VENTS - RO

AVUI, UNA COSA UN POC INFORMAL

DE MENORCA

AIXÍ DE SIMPLE?

Amb motiu del 34 aniversari de l'Alliberament (8-II-73) es celebrà a Ferreries un acte important. Per primera vegada en la història, l'Ajuntament celebrava una assemblea pública amb el veïnat.

Aquest fet —que emprà «4 pàgines 4» d'un diari de dotze com és el «MENORCA»— tingué, al meu entendre, més de míting propagandístic que no pas d'assemblea (discursos de l'Alcalde, del Delegat del Govern...) però aquí no hem de tractar d'això lluny de mi el fet de parlar de política! «LLUC» és una revista... «cultural» en diuen, no? Doncs bé, parlem d'història.

Sí, senyors, el senyor Huguet, alcalde de Ferreries, aprofità el discurs per fer una lliçó d'història. En poques paraules resumí agudíssimament el que foren i significaren els cent anys llargs de partidisme polític a Menorca i, més exactament, al seu poble. Donada la poca historiografia que en tenim de la qüestió, crec que val la pena de presentar-vos la seva tesi.

Un ha de confessar que no acaba d'entendre perquè el senyor Huguet va posar-se a interpretar la història —una història no gens senzilla, per cert— però algú va dir, un dia, que dins cada menorquí hi ha un historiador en potència. Pel que es veu, aquest ignot sociòleg tenia raó. En aquest sentit hem d'alegrar-nos, i més encara, quan l'historiador és un eminent polític en efectiu. Però passem al discurs.

Perquè esteu en antecedents, i així pogueu comprendre sense difi-

cultats el quid pro quo de les coses, heu de saber que l'Ajuntament de Ferreries ha ultimat el projecte de la duita d'aigües al poble. Pel que es veu això és un desig que ve de lluny i que fins avui no s'ha pogut aconseguir.

Doncs bé, el senyor Huguet va posar-se a fer d'historiador arran de l'abastiment d'aigües al poble.

Què tenen de comú les aigües amb els partits polítics?

Molt, més del que us pensau. Fixeu-vos:

Es acaso un reverdecir de aquellos partidos políticos de derechas o izquierdas? —es demana el senyor Huguet a mig discurs. I contesta: No... Los líderes de aquellos partidos solo tenían en cuenta nuestra existencia para conseguir nuestro voto. ¿Cuántos de aquellos líderes habían prometido traer el agua de Sa Font de S'Arc a nuestro pueblito de entonces para que nuestras madres y abuelas no tuvieran que ir a lavar al torrente? Y así año tras año, pero todo seguía igual: los niños a servir al campo, nuestras madres y abuelas a lavar al torrente, y Sa Font de S'Arc como bandera para conseguir ellos sus ruines propósitos (Grandes ovaciones).

Ja ho sabeu. La lliçó està clara. Llàstima que avui tothom renti ja amb màquina automàtica.

SOBRE ELS VERSIFICADORS

N'Andreu Murillo, en el magnífic treball que «LLUC» publicà el mes de gener deia que potser a Menorca

li manquen poetes i li sobren versificadors. N'Andreu, que sempre sol tenir molta raó, es referia —i que em perdoni si l'interpret malament — a un grupet de llançats poetes i poetesses que, sens cap mena de recança, ens omplen la plana que, dimarts, el nostre diari dedica a la literatura.

Dins aquell vast mar de retòrica espessa, de tant en tant hi guaita algun poeta-poeta que, no sé com, s'arrisca a ser devorat per la voràgine.

Però aquest fet s'ha de conèixer. En forma part de la nostra realitat. I no us cregueu que deixen de filar prim. Algun d'ells, —que per cert ha tingut l'honor de sortir a l'antologia celtibèrica d'en Carandell— primfila en excés.

Al peu d'una poesia intitulada Monja tancada, un paràgraf de la qual —i com a botó de mostra— diu:

Me gusta pensar en la monjita
que te ofrece su candor,
está tan cerca y tan escondida,
gloria a ti Señor!

doncs, al peu mateix, l'autora hi afegeix una nota que resa: Antes de acabar quisiera aclarar una cosa: en mi anterior poesía titulada AMOR A CRISTO, en el párrafo que dice da la tuya sin fatiga me referia a la fatiga del espíritu, no del cuerpo, lo digo por si puede haber habido una mala interpretación.

Ja m'explic ara jo perquè no he dormit en tota la setmana. Mirau que interpretar malament aitals qüestions!

L'Ajuntament de Maó ha comprat s'Illa del Rei. Aquesta està situada enmig del magnífic port de Maó i, fins ara, era propietat de l'Exèrcit.

En un article molt camp signat per un grupo de ciudadanos preocupados (salvo error u omisión) es proposaven un conjunt de possibilitats a realitzar. Donat que per

entendre moltes d'aquelles es fa necessària una coneixença aguda de les micro-realitats de la nostra illa, sols en presentaré tres que semblen, donat les circumstàncies, molt entenedores.

—Fer-hi un moll reservat pel lot de la Diputació (si és que aquesta el compra, és clar).

—Reconstruir la basílica paleo-

cristiana que hi ha per tal de muntar-hi un Congrés Eucarístic.

—Situar-hi una font lluminosa connectada amb l'aigua de Ferreries que, pel que es veu, és immune a tot partidisme polític.

L'enquesta està oberta. Ja sabeu que també podeu opinar.

JOSEP MARIA QUINTANA

«LLUC PER MALLORCA» * «LLUC PER MALLORCA» *

La religiositat mallorquina a «Un dia de Maig»

per Manuel SOLER

La novel·la d'en Llorenç Capellà *Un dia de Maig* (Edit. Nova Terra, Barcelona 1972) vol reflectir la realitat social i, encara més, psicològica que viuen els mallorquins. Es, doncs, natural que hi trobem un cert tipus de religiositat que —segons l'autor— caracteritza els habitants de l'illa. D'entrada el tema es promet interessant, sobre tot tenint en compte que el novel·lista diu les coses sense eufemismes.

La descripció o profundització més detallada sobre la fe que viuen els personatges té com a pretext la processó, amb la Mare de Déu de Lluc, pels pobles de Mallorca (pp. 164-65). Conté tots els elements típics d'allò que s'anomena la fe sociològica. Dins el conjunt de la festa es concedeix gairebé la mateixa importància al vestit nou de l'al·lota que a les cançons marianes, als visques i als aplaudiments després dels discursos. Per completar l'ambient —de fira, diu l'autor— no hi manca el discurs del D. Félix Gutiérrez del Pulgar de torn sobre les virtuts patriòtiques. Virtuts de fronteres ben difuminades; que van des de l'amor a Déu fins les aclamacions al Cabdill. Per aqueixes idees brillants bé mereix la imposició d'una medalleta el tal individu de llargs llinatges aristocràtics.

En aquest context —i d'això ja no en parla la novel·la— la devoció a la Mare de Déu té un sabor ben definit. Es tracta d'una Verge sempre disposta a fer miracles en favor dels seus fills. Fins i tot alguna trampa innocent d'amagatons del Bon Jesús quan es posa massa seriós. Les invocacions i floretes dels devots a la seva Reina sovint acaben en diminutius.

La Mare de Déu de Lluc vendria a ser una nota més del folklore mallorquí. I en general la devoció a la Verge no aniria més enllà de les floritures barroques a les que el llast del temps l'ha condemnada. S'ha de respectar, és clar, la pròpia imatge que cadascú s'ha fet de la Mare de Déu. Però també hi ha el dret, i tal

volta l'obligació, de dir que el marc de la nostra veneració a la Verge cal que sia més sobri. Tant com ho és el Nou Testament.

Si la Mare de Déu es mereix un pedestal és senzillament perquè destaca damunt els altres en confiança en Déu i en pobresa bíblica. Les aspiracions dels pobres i angoixats es concentren en la Verge i per això li és anunciada personalment la salvació, per això hi té una part tan activa. Pensar en Maria significa al·ludir a la crida del Pare, a la disponibilitat i al silenci discret i expectant.

Ara bé, aquesta perspectiva no exclou la representació de la Mare de Déu en imatges, fins tot un lloc més adient on venerar-la. Dir el contrari seria caure dins l'espiritualisme. El símbol té una grandesa indubtable. Tota la nostra litúrgia gira entorn dels signes. No podem prescindir d'allò que es veu i es toca. Som de carn i ossos. Aquesta és la nostra condició i el nostre orgull. Però dins la grandesa del signe s'hi amaga el perill: sobreposar-se a allò que significa. Aquí neixen les arrels de la devoció folklòrica i l'ambient de fira en que es pot convertir un acte religiós.

Però la devoció mariana no és més que un capítol d'una religiositat ben característica. La podríem recompondre com un mosaic a partir de les referències que de tant en tant ens dóna la novel·la. La primera cosa que es trasllueix és l'anomenada religió integrista. Jo no sé quines arrels semàntiques té aquest mot, però si l'hagués d'explicar segons la imatge que en dóna la novel·la diria més o menys: «l'integrisme significa que tot cap dins el mateix sac». Amb gran soltesa es lliga l'amor, la guerra i l'acció de gràcies: el canonge es dirigeix solemnement a la catedral per celebrar la caiguda d'una ciutat enemiga (p. 82). L'empresa, la nació, el govern, els diners i les missions populars també van de bracet sense cap violència: el ric empresari admira el ca-

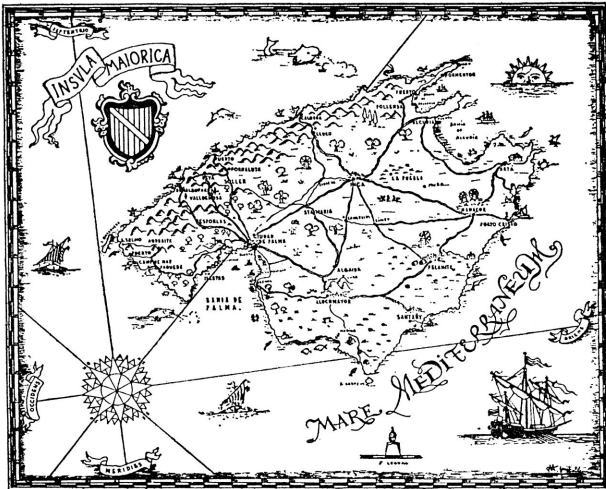
tolicisme espanyol i els seus caps polítics; dóna facilitats per assistir al rosari a trenc d'alba durant el temps de la missió. Es clar que cal recuperar les hores perquè hom tampoc no hi ha de perdre... (pp. 183-84).

Seria llarg recordar totes les al·lusions a la religió. Però no em vull privar de dir que és significativa l'estampa de l'escola que lliura els corresponents tiquets als qui surten del confessionari. I també val la pena d'escriure que s'abusa de la torrada eterna per tal de què s'eviti el pecat.

Facem una pausa. No hi ha dubte que la novel·la descriu una religiositat que existeix objectivament. Però també una religiositat que ja atalaia el propi crepuscle. Hem fet força camí des de les aclamacions entusiastes als caps polítics fins a l'agraïment pels serveis prestats i la decisió envers una respectuosa independència. D'altra banda ja no s'estila convertir el dipòsit de la fe en espasa amb la intenció de fer callar els adversaris i així defensar-lo millor. Tampoc no és freqüent que des de dalt de la trona s'obligui els feels a obrir mentalment els sepulcres i contemplar tota la corrupció que contenen.

Cal recriminar alguna cosa al novel·lista? Potser sí: que no hagi capissat la bona voluntat i la decisió que hi ha darrera certs gests i raonaments anacrònics. Ens cal agrair-li qualque cosa? Sí. En primer lloc la descripció fidel d'una part de veritat. En segon lloc que les seves constatacions —molt greus de vegades— estiguin formulades sense agressivitat i sense ràbia. Tal volta una mica d'ironia i res més. No hi estàvem acostumats. O l'església s'acceptava sense reserves o es criticava amb passió. Però va naixent un nou tipus d'home; no té complexos ni ressentiments contra l'església perquè la formació religiosa no li ha estat imposada amb virulència. Afirmar senzillament que l'església no li interessa. Millor fer les coses amb naturalitat i sense escarafalls.

* L'ESGLÉSIA QUE * NAVEGA A MALLORCA

Escriuen: Pere LLABRÉS, Ramon BALLESTER, Antoni MATEU, Isabel BAGUR i Domènec MATEU.

UN ALTRE ANY, EL DIA DEL SEMINARI

Abans de la festa de sant Josep, el bisbe A. A. va aplegar en quatre grups els sacerdots per donar-los una explicació sobre la realitat del nostre Seminari diocesà.

En aquestes reunions, Don Teodor començava per una exposició doctrinal, recordant que el ministeri sacerdotal és un servei essencial a l'Església per voluntat del Senyor; que aquest servei ha de ser encarnat, com ho està l'Església, en el món. Ningú pot ignorar la crisi actual ni del ministeri sacerdotal ni dels seminaris. L'hem de contemplar amb serenitat i realisme. Sabem que dels actuals sacerdots, del seu comportament en el ministeri, depèn en gran part la imatge que en té la gent, i la seva atracció sobre possibles vocacions.

Actualment en el Seminari menor hi ha 121 alumnes, 14 a l'etapa entremitja —que decideixen si passar o no als estudis eclesiàstics—, 13 seminaristes teòlegs i 8 diaques. En total, 156.

En cinc anys de 48 teòlegs hem passat a 13.

El fenomen no és mallorquí, sinó general.

¿Què fa la diòcesi? El camí més normal per arribar al sacerdoci és encara el Seminari. Això no vol dir que, per prin-

cipi, se n'exclouguin d'altres. Ni que el Seminari sigui el centre tancat, clerical, que era abans: ha evolucionat i ha d'evolucionar, d'acord amb el temps, tot servant la fidelitat a la seva orientació fonamental: formar ministres de l'Església d'avui, per al món d'avui.

No hi ha solucions, receptes infal·libles. Més tost anam pel camí de la recerca humil i plena d'esperança d'uns nous estils de ministeri, d'un nou estil de capellà, d'un nou estil de Seminari, o de preparació per al ministeri. Realisme i fidelitat.—PERE LLABRÉS.

ELS MONJOS DE BINICANELLA

Després de cinc anys d'estada a Son Pentinador (Son Servera), els monjos benedictins de Binicanel·la es traslladen prop de Ciutat, al terme de Bunyola, on han adquirit unes quarterades per tal d'edificar-hi un nou monestir.

La notícia, dins el món eclesiàstic, ha estat una sorpresa i els comentaris variats. La qüestió potser més discutida és sobre tot la del primitiu edifici, fins fa poc en construcció, bastit amb l'ajuda i l'entusiasme d'un bon grup d'amics.

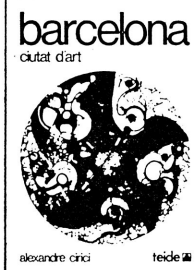
Els monjos diuen que s'han decidit a donar aquesta passa després de la reflexió, la pre-

Biblioteca Catalana

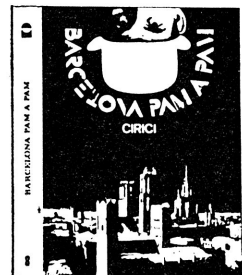
Teide

NOVETAT
DIA DEL LLIBRE - 73

Un nou llibre de CIRICI.
Un nou llibre TEIDE.
El millor complement per
els qui ja tenen el
"Barcelona, pam a pam".

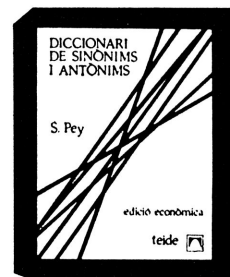
"Barcelona, pam a pam".
A. CIRICI.
Nova edició, corregida.

Compendre LA PINTURA.
C. AREAN.
La primera col·lecció de
divulgació científica en
català.

Diccionari de sinònims i
antònims. S. PEY.
Amb vocabulari de
barbarismes.

demanau catàlegs a:

Editorial Teide

Viladomat, 291 - Barcelona-15
Tel. 250 45 07 - Teleg. EDITELDE

gària i la consulta als «Amics de Binicanella». Han seguit el consell benedictí de no instal·lar-se mai, per tal d'apropar-se al nucli més nombrós de població i així poder oferir la futura hosteria a més gent que vulgui beneficiar-se de la seva espiritualitat, del silenci i l'acollida fraterna.

Ha estat un gest mal d'entendre. Coneixem altres «Amics de Binicanella» que haguessin desitjat dir també la seva paraula. Qualsevol gest humà i cristià és ambigu. Acabam agraint-lo pel que suposa: Un servei important de la irradiació de la pregària, ben necessària i més present.—**RAMON BALLESTER.**

SENTIMENTALISMES SOBRE ELS MARGINATS

D'ençà de l'incendi d'aquella **chabola** del Passeig Marítim on morí cremada una nina de mig any han passat prop de dos mesos. Amb l'infant —ens vàrem assabentar pels diaris— havia mort també un ca.

Sembla que bona part de la nostra gent s'ha sentit greument ofesa quan a les ressenyes dels diaris no han trobat una paraula de condol pel ca, mort «en circumstàncies tràgiques». Així ho han dit i repetit un caramull de cartes publicades als diaris de Ciutat.

Es possible que aquestes persones —dones en la major part— facin més cas de la mort d'un ca que de la d'un infant o de la desgràcia dels pares?

Més encara: que aquesta «finura» de sentiments les faci oblidar que aquesta família no li quedava més remei que viure dins una **chabola** si volia subsistir, perquè el lloguer d'una casa mig decent era un luxe que no estava al seu abast.

Tampoc no s'han adonat que sa mare, si no es trobava allà quan va passar la desgràcia, és perquè havia sortit a cercar el menjar que rebia diàriament de l'Auxili Social perquè amb el jornal del pare no podien menjar tots.

Es curiós que el fet no els hagi fet veure que la societat

en la qual ens ha tocat viure no es preocupa de donar a tots un sou just i una casa digna i a l'abast de cada família; que, ben al contrari, prefereix el sistema de fixar uns jornals mínims i augmentar-los amb altres tipus d'ingressos voluntaris (escarades, propines, gratificacions) suprimibles també a voluntat; que les cases són llogades a uns preus altíssims i són astronòmiques les entrades i mensualitats si es vol comprar un pis.

Jo diria a aquestes persones que no deixin de preocupar-se perquè, com són tantes les famílies que han de viure dins **chabolas** o dins cases mig esbucades de Ciutat i del pobles, és probable que no els faltin fets tan deplorables com el que hem comentat.—**TONI MATEU.**

EL MOVIMENT FAMILIAR CRISTIÀ

El Moviment Familiar Cristià sembla que passi per un mal moment. Com l'Església nostra —de la qual n'és un dels braços més actius— ha perdut força i actualitat. Els seus sistemes, la seva estructura, la seva ideologia, tot i cercar una renovació —així ho diuen almenys— no aconsegueixen sortir d'aquells motllos que, des del començament, li han donat forma. Tot indicatiu d'evolució una mica radical és ressentit per aquells que iniciaren el Moviment com una pèrdua de la primitiva espiritualitat, encara que ells mateixos dubtin de la seva validesa pel món d'avui. Darrerament el Moviment viu enmig d'assemblees, de dubtes i contradiccions.

En la recerca d'una nova identitat i d'uns nous objectius sembla que la línia més renovadora i més encarada amb la nostra problemàtica familiar —sobretot de les famílies més abandonades— no acabi de ser acceptada.

Es cert que la recerca va tenir un bon començament: des de diferents punts de vista —sociològic, psicològic, teològic— persones especialitzades i de prestigi varen exposar la problemàtica de la família. La

recerca emperò s'ha quedat a mitjan camí. De cop, el Moviment ha pres altres rutes. Per què?

Sabem que algun dels seus equips —desconcertat— ha demanat explicacions.—**ISABEL BAGUR.**

L'ESTAFÀ DE MANAGUA

Què passa amb el desastre de Managua?

Més de dos mesos han passat d'ençà del tràgic terratrèmol que va destruir la capital de Nicaragua i tot fa pensar —els indicis són ben clars— que el govern de Somoza s'aprofita del desastre infortuni per treure'n un guany personal. Les ajudes que de l'exterior foren enviades a Nicaragua poc o gens arribaren al poble. El general Somoza —així ho va manifestar ell mateix a unes declaracions donades per televisió— emmagatzemava els aliments esperant el moment oportú per distribuir-los. I mentre arribava «aquest moment» el poble havia de cercar rosegons entre les ruïnes si no volia morir de fam.

Des de l'any 1939, Nicaragua soporta la despòtica dictadura militar de la família Somoza. Aquesta posseïa ja a l'any 1963 —segons càlculs d'aquell mo-

ment— el 50% de la riquesa nacional. («Mundo Social», n.º 207).

I mentre aquest poble que viu dies de desventura és estafat d'aqueixa manera, Mallorca s'ha ofert a acollir 125 infants pobres, necessitats físicament i psíquicament. Tot un seguit d'incògnites envolten aquest generós oferiment. Fins avui cap de les declaracions que s'han publicat coincideixen. Es va dir, en principi, que un 40% eren infants de famílies humils i, per tant, un 60% eren fills de famílies riques. Aquesta proporció apareixia clarament a una entrevista de cinc nins de Managua dels quals tan sols un era fill d'obrers. D'altra banda, el senyor Cabrer donava a «Diario de Mallorca» (dia 7 de març) unes xifres ben confuses: 42 nins, segons ell, provenen de famílies pobres. D'on provenen els altres 83? Ell diu que sols en va seleccionar 20 dintre les famílies riques, vint que sofrien també un trauma psíquic. Qui va seleccionar els altres? Quin és el paper de les Reverendes Mares de la Puresa en tot aquest afer?

Res queda massa clar. I moltes de les famílies que han acollit els infants estan amb motiu desconcertades.—**DOMÈNEC MATEU.**

Cada poble
llaura
el seu futur

¿ENCARA NO SOU SOCI
D'OBRA CULTURAL BALEAR?

Electrofil

AILLANTS - CONDUCTORS - TERMoeLECTRICITAT

Bartomeu Ferrà, 4 - Telèfon 21 42 55 - PALMA DE MALLORCA

MANUEL VILANOVA FIOL

FILLS DE A. FABREGUES

(Papers especials)

Vascongada de Sobres y Bolsas, S. A.

Articles de Papereria

(Rollos teletipo, calculadora, precintos, etc.)

C/. Gumersindo, 85 - 87 - Tel. 25 11 31

PALMA DE MALLORCA

Taller Mecànic

FILLS DE JACINT SOBERATS

Venda de Motors i Bombes

Guarch

Major, 45 - Tel. 85 - SA POBLA

SUBSCRIVIU-VOS A LA REVISTA "LLUC"

VOS OFERIM ARTICLES
SOBRE SOCIOLOGIA, ART,
LITERATURA, CINEMA,
URBANISME, ETNOLOGIA,
PEDAGOGIA, HISTÒRIA,
MÚSICA, TURISME...
I ALTRES ASPECTES DE
LES ILLES

SEMPRE A CURA DEL
MILLORS INVESTIGADORS

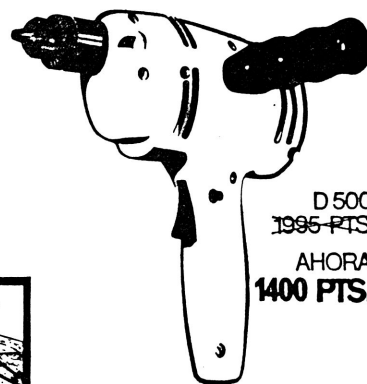
FEIS-NOS ARRIBAR
LA VOSTRA SUBSCRIPCIÓ

FERRETERIA GRIMALT BLANCH

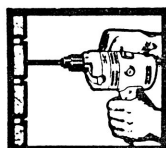
AHORRE TIEMPO Y DINERO CON *Black & Decker*

"HAGALO USTED MISMO"

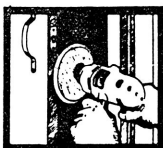
CON LA TALADRADORA D500 Y SUS
ACCESORIOS PODRA EFECTUAR
INFINIDAD DE TRABAJOS FACILMENTE
(CORTAR, SERRAR, AGUJEREAR,
PULIR, ABRILLANTAR, ETC.)

D 500
1995 PTS.
AHORA
1400 PTS.

TALADRAR

PULIR

SERRAR

Black & Decker

DEMOSTRACION
Y VENTAS

FERRETERIA GRIMALT BLANCH

c/. Sindicato, 122-126

c/. Aragón, 19-21

Pza. Navegación, 9 y Cerdà, 2
PALMA DE MALLORCA

QUITART

Bar Restaurant Ca S'AMITGER

Vos hi serviran uns bons plats
típics de Mallorca

Telèf. 11 - LLUC

BANCA MARCH

Capital desembossat Ptes. 600.000.000' -
Reserves 1.297.494.000' -
Regularització Llei 76/1961 205.319.464' -

CASA CENTRAL I DOMICILI SOCIAL:
PALMA DE MALLORCA
Carrer de Sant Miquel, 17-19 - Tel. 22.48.05
Apartat de Correus núm. 672
Telex 68.611

Sucursal a Barcelona:
C. Caspe, 17 - Tel. 2.22.06.10
Apartat de Correus 1971
Telex 54.439

Altres 33 Sucursals i Agències Urbanes a les
Balears i a Barcelona

Realitza tota classe d'operacions de
BANCA BORSA CANVI

Aprovat pel Banc d'Espanya amb el número 5.042

POLISSES PER SENTIR-SE SEGURS

Vostè les necessita pel seu
negoci, casa, vehicle... i també
per la seva pròpia vida.

Demani informació sense
compromís a qualsevol de
les nostres oficines i agents.

MARE NOSTRUM
vol estar al seu servei.

DIRECCIÓ GENERAL:
Via Roma, 45 - Tel. 21 28 00
PALMA DE MALLORCA